

TEHTAANPUISTO PUISTOHISTORIALLINEN SELVITYS

LIIKUNTAVIRASTO
RAKENNUSVIRASTO
KAUPUNKISUUNNITTELUVIRASTO
MAISEMA-ARKKITEHTITOIMISTO NÄKYMÄ OY

TEHTAANPUISTO PUISTOHISTORIALLINEN SELVITYS

Julkaisija	Helsingin kaupungin liikuntavirasto
Ohjausryhmä	Helsingin kaupungin liikuntavirasto: Antti Salaterä, Hanna Lehtiniemi, Stefan Fröberg Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto: Anu Lamminpää, Pia Kilpinen Helsingin kaupungin rakennusvirasto: Anu Kiiskinen Helsingin kaupunginmuseo: Johanna Björkman Helsingin rakennusvalvontavirasto: Pia-Liisa Orrenmaa
Kirjoittaja	Matti Liski ja Pauliina Korhonen, Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Taitto	Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy
Paino	Kopio Niini Oy 2014
Valokuvat	Nykytilan värikuvat Pauliina Korhonen vuodelta 2011
ISBN	978-952-272-802-9 (painettu) 978-952-272-803-6 (verkko)
ISSN	0786-2474
Etukannen kuva	Tehtaanpuisto 1930-luvun lopulla. Pietinen. MVKA.

SAATTEEKSI

Tehtaanpuisto sijaitsee Helsingin Punavuoren eteläosassa, sijoittuen kolmen eri kaupunginosan rajakohtaan. Alueelle päätettiin 1900-luvun alkupuolella rakentaa uusi evankelis-luterilainen kirkko, mikä osaltaan vauhditti myös suunnitelmia muuttaa alue puistoksi. Puiston suunnitteluvaiheet kestivät yli parikymmentä vuotta ja puisto rakennettiin lopulta kirkon valmistuttua vuosina 1935–37. Puistosta rakentui erilaisia kaupunginosia yhdistävä, ensisijaisesti lapsille suunniteltu viheralue. Peli- ja leikkikenttien pinta-alaa ja varustusta on vuosikymmenten aikana muutettu useaan kertaan vastaamaan aikansa vaatimuksia, mikä on auttanut puiston säilymistä suosittuna leikkipaikkana. Tehtaanpuisto on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuu-

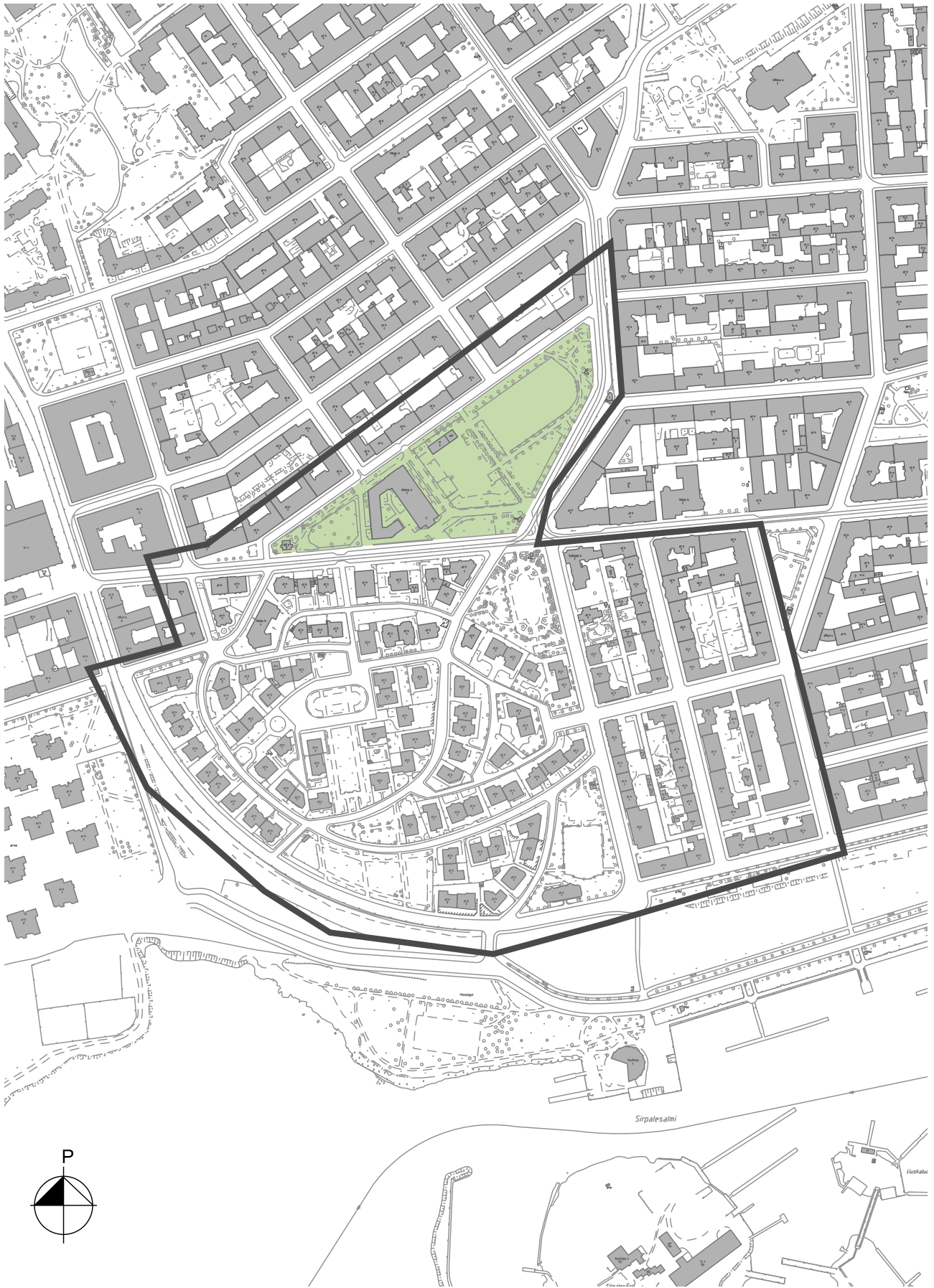
riympäristöä ja siten sen kulttuurihistorialliset arvot on huomioitava suunnitelmia tehtäessä. Tämän selvityksen tavoitteena on ollut näiden arvojen tunnistaminen puiston historiavaiheiden kautta. Niiden pohjalta on esitetty tavoitteet jatkosuunnittelua varten.

Selvitys on laadittu Helsingin kaupungin liikuntaviraston, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston sekä Helsingin kaupungin rakennusviraston katu- ja puisto-osaston yhteisestä toimeksiannosta Maisemaarkkitehtitoimisto Näkymä Oy:ssä vuoden 2011 aikana. Työtä on valvonut ohjausryhmä, johon on kuulunut edustajat Helsingin kaupunkisuunnitteluvirastosta, rakennusvirastosta, liikuntavirastosta, rakennusvalvontavirastosta sekä kaupunginmuseosta.

SISÄLLYS

SAATTEEKSI	5
1 KOHTEEN SIJAINTI JA KAAVATILANNE	9
2 ALUEEN KEHITYS- JA KAAVOITUSSUUNNITTELUA	11
3 KAUPUNGINPUUTARHA JA TAIMITARHA	15
4 PUISTON JA KIRKON SUUNNITTELUVAIHEET	19
6 PUISTON KEHITYS	33
7 PUISTON NYKYTILA	41
8 KUVAPARIVERTAILU	49
9 KOHTEEN ARVO	57
10 JATKOSUUNNITTELUN TAVOITTEET	59
VIITTEET	60
LÄHTEET	61

Kuva 1 | Tehtaanpuiston sijainti eteläisessä Helsingissä. Vihreällä on merkitty historiasel-

vityksen alue ja mustalla viivalla alue, joka on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kult-

tuuriympäristö. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy. Kantakartta © KMO 2014.

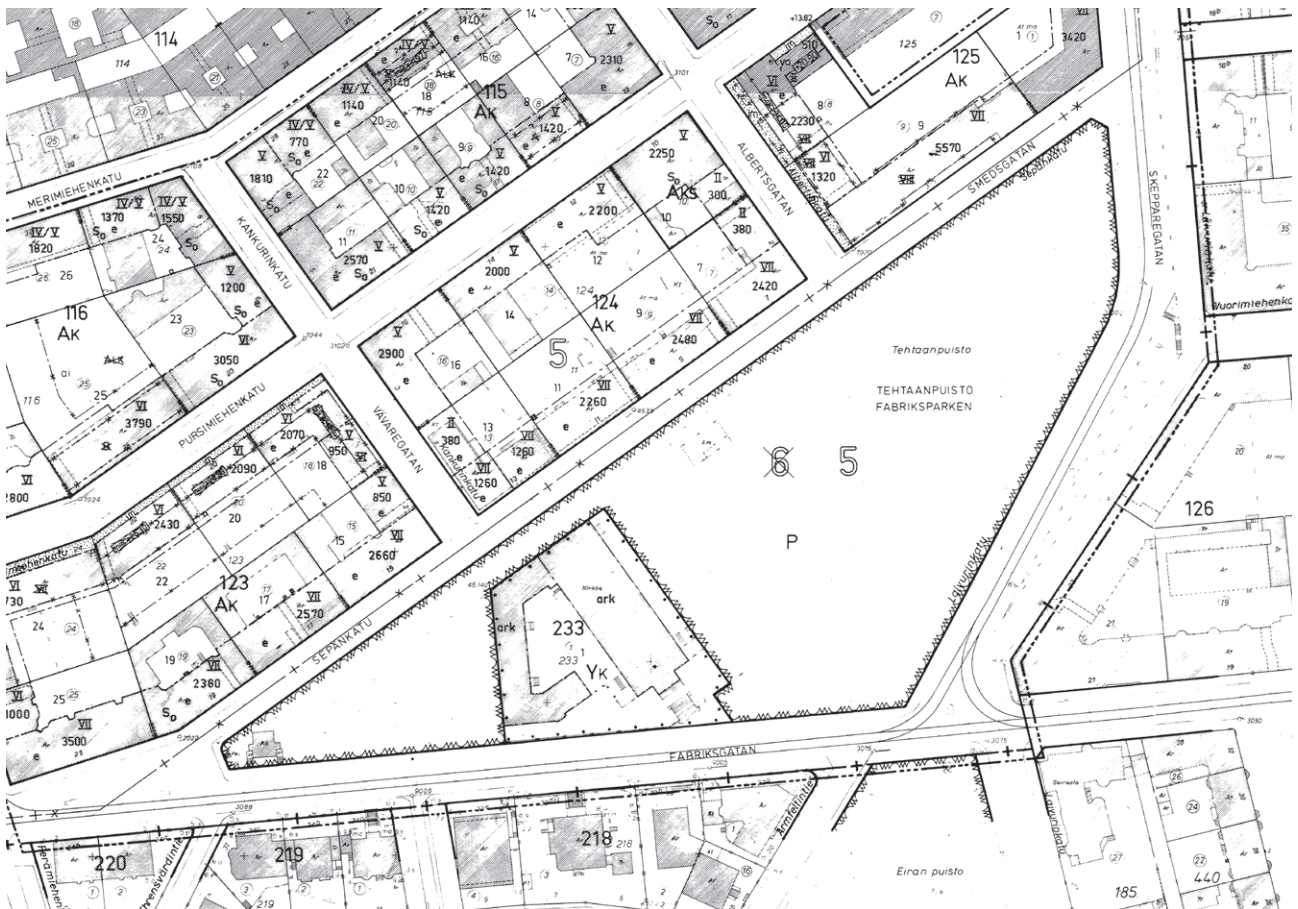

1 KOHTEEN SIJAINTI JA KAAVATILANNE

Tehtaanpuisto sijaitsee Punavuoressa eli kaupunginosassa 5, sijoittuen kolmen eri kaupunginosan – Punavuoren, Eiran ja Ullanlinnan – rajakohtaan. Eteläpuolelta puistoa rajaa Tehtaankatu, itäpuolelta Laivurinkatu ja luoteesta Sepänkatu. Laivurinkatu 33–35 kohdalla ajotien kivistä tukimuuria vasten kohoaa puuistutus, joka antaa puiston itäpuolelle kesäisin vehreän taustaseinämän. Kaakkoisnurkasta puisto liittyy Svante Olssonin suunnittelemaan Tehtaankadun eteläpuolella sijaitsevaan Eiran puistoon. Tehtaanpuiston pinta-ala on 21 040 neliötä ja se kuuluu Helsingin kaupungille. Lars Sonckin suunnittelema Mikael Agricolan kirkko sijaitsee puiston länsiosassa, jakaen puiston kahteen osaan: pieneen kirkon länsipuoliseen kolmion muotoiseen osaan ja itäpuolella olevaan suurempaan puistoon.

Tehtaanpuistossa sijaitsevaa leikkipuistoa tunnetaan myös nimellä Leikkipuisto Seppä.

Tehtaanpuisto on merkitty asemakaavassa numero 7715 puistoalueeksi. Yleiskaavassa 2002 alue on osoitettu kaupunkipuistoksi sekä alueeksi, joka on kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurillisesti merkittävä. Kaava sallii alueelle tarpeellisten yhdyskuntateknisen huollon tilojen ja liikenneväylien rakentaminen siten, että alueen arvot ja ominaisuudet säilyvät. Tehtaanpuisto on osa valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY 2009) yhdessä Eiran kaupunginosan, Huvilakadun kortteleiden sekä Mikael Agricolan kirkon kanssa. Alueeseen ei liity muita suojelu- tai kaavamääräyksiä.

Kuva 2 | Tehtaanpuiston voimassaoleva asemakaava. KSV.

GEOMETRISK KARTA

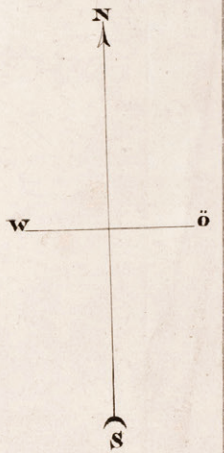
ÖFVER

Ulricasborgs Plantagen

som på Arrende innehafves af

Högvärlderne Herr Baron, Landshöfdingen, Verkkelige Kammarherren, och
Riddaren KLINKOVSTRÖM,
på HELSINGFORS STADS mark,

Upprättad i afsende å förslagen Mät-skjutnings Plan derstädes, af under
skrifven Läne- Första- Landtmätare och Förstförrättande Stads Ingeniör,
År 1834
Sim. Grönlund

Kuva 3 | Grönlundin laatimassa kartassa näkyy Klinckowströmin puutarha. Kartta vuodelta 1834. HKMA.

ALNE - MITT.

2 ALUEEN KEHITYS- JA KAAVOITUSSUUNNITTELUA

Helsinginniemen eteläisimmät osat olivat vielä 1800-luvulla kaupungin harvaan asuttuja seutuja. Maisemaa hallitsivat kallioselänteet ja niiden väliset paikoin soistuneet laaksopainanteet. Senaattori Wilhelm Klinckowström perusti 1820-luvulla, suunnilleen nykyisen Tehtaanpuiston kohdalle hyvin hoidetun puutarhan, jonka hän myöhemmin avasi myös yleisölle (ks. kuva 3). Klinckowström ylläpiti Punanotkossa eli nykyisen Tehtaanpuiston lähiympäristössä kasvihuoneita, joista sai ostaa leikkokukkia, mikä oli suurta ylellisyyttä ajalla, jolloin Suomessa ei muutoin ollut kukkakauppoja. Vuonna 1834 Klinckowströmin puutarhan paikalle rakennettiin Kaartinpataljoonan ampumaratoja¹ (ks. kuva 4), jotka näkyvät vielä vuoden 1863 G.A. Kajanusen laatimassa Helsingin asemakaavaehdotuksessa. Ampumaratojen myötä aluetta ryhdyttiin kutsumaan Kaartin puutarhaksi. Alueella oli ampumaratojen lisäksi mm. ampumapaviljonki ja vihannesistutuksia.²

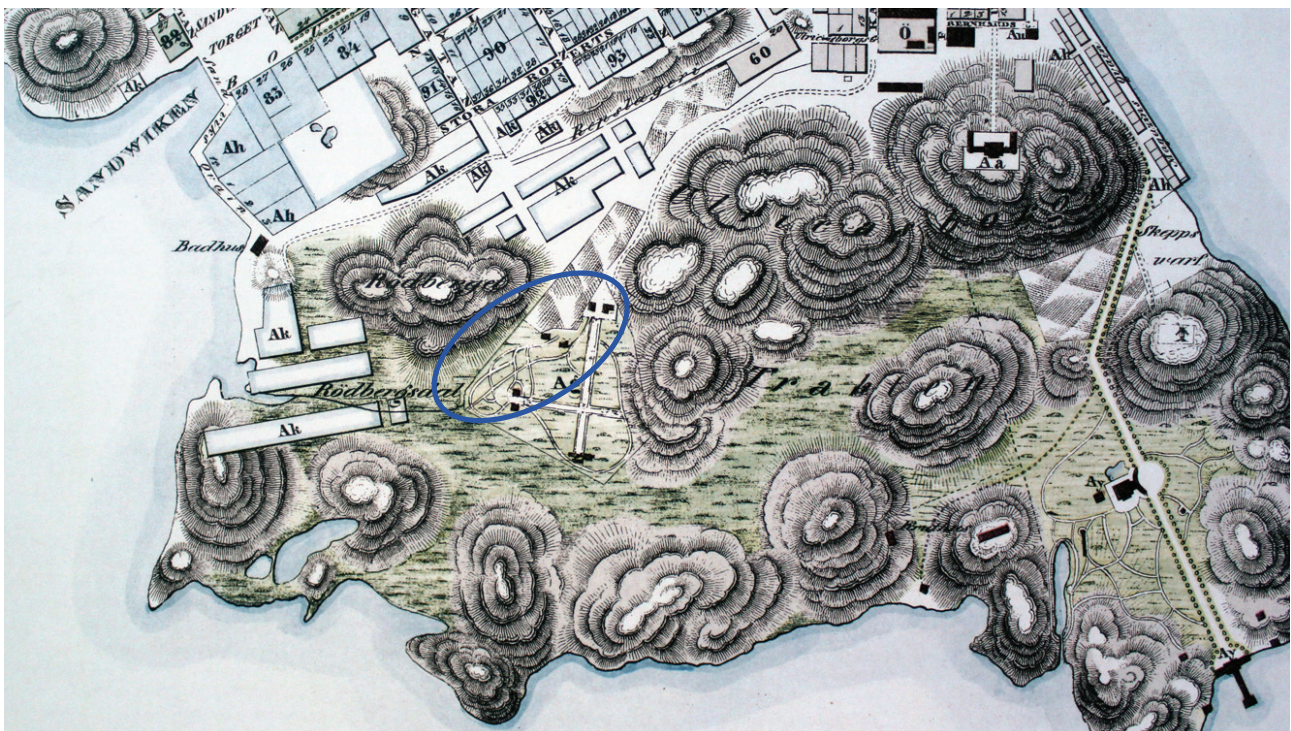
1800-luvun puolivälin jälkeen Helsingin väkiluku alkoi kasvaa voimakkaasti, kaksinkertaistuen joka kahdeskymmenes vuosi.³ Tämä vauhditti Helsingin suunnittelua ja uusia asemakaavaehdotuksia laadittiin säännöllisesti. Vuonna 1898 arkkitehti Lars Sonck ehdotti, että teollisuudelle varattu Eiran alue, johon Tehtaanpuiston alue tuolloin vielä kuului, kaavoitettaisiin huvilakaupunginosaksi. Aloite ei toteutunut, mutta 1905 Lars Sonck,

Bertel Jung ja Armas Lindgren ehdottivat, että perustettava yhtiö rakentaisi alueelle huvilakaupunginosan, jolle Sonck oli jo laatinut kaavaluonnoksen.⁴

Kaupunki laati Eiran alueelle vuonna 1908 Sonckin laatimaan kaavaluonnokseen perustuvan lopullisen asemakaavan, jonka mukaan sitä ryhdyttiin rakentamaan. 1900-luvun alussa Tehtaanpuistoa ympäröi Sepänkadun puolelta pääosin 2-3 kerroksisten puisten talojen nauhamainen rivistö, Laivurinkadun puolelta 4-7 kerroksiset kiviset asuintalot sekä Tehtaankadun puolelta 2-3 kerroksiset kivihuvilat. Tehtaanpuiston aluetta alkuaan ympäröivistä rakennuksista on tänä päivänä jäljellä Laivurinkatu 37, joka valmistui vuonna 1902; Sepänkatu 19, joka valmistui vuonna 1927; sekä useimmat huvilat Tehtaankadulta. Vanhoja rakennuksia on vähitellen korvattu uusilla ja 1960-luvun puoliväliin tultaessa kaikki puutalot olivat kadonneet. Viimeisin uusi rakennus on vuonna 1972 valmistunut Sepänkatu 1.

Suunnitelmia kirkon sijoittamisesta Tehtaanpuistoon alettiin käsitellä 1910-luvulla ja päätös kirkon rakentamisesta sen nykyiselle paikalle tehtiin vuonna 1928. Kirkko ja siihen liittyvä seurakuntatalo valmistuivat vuonna 1935.⁵

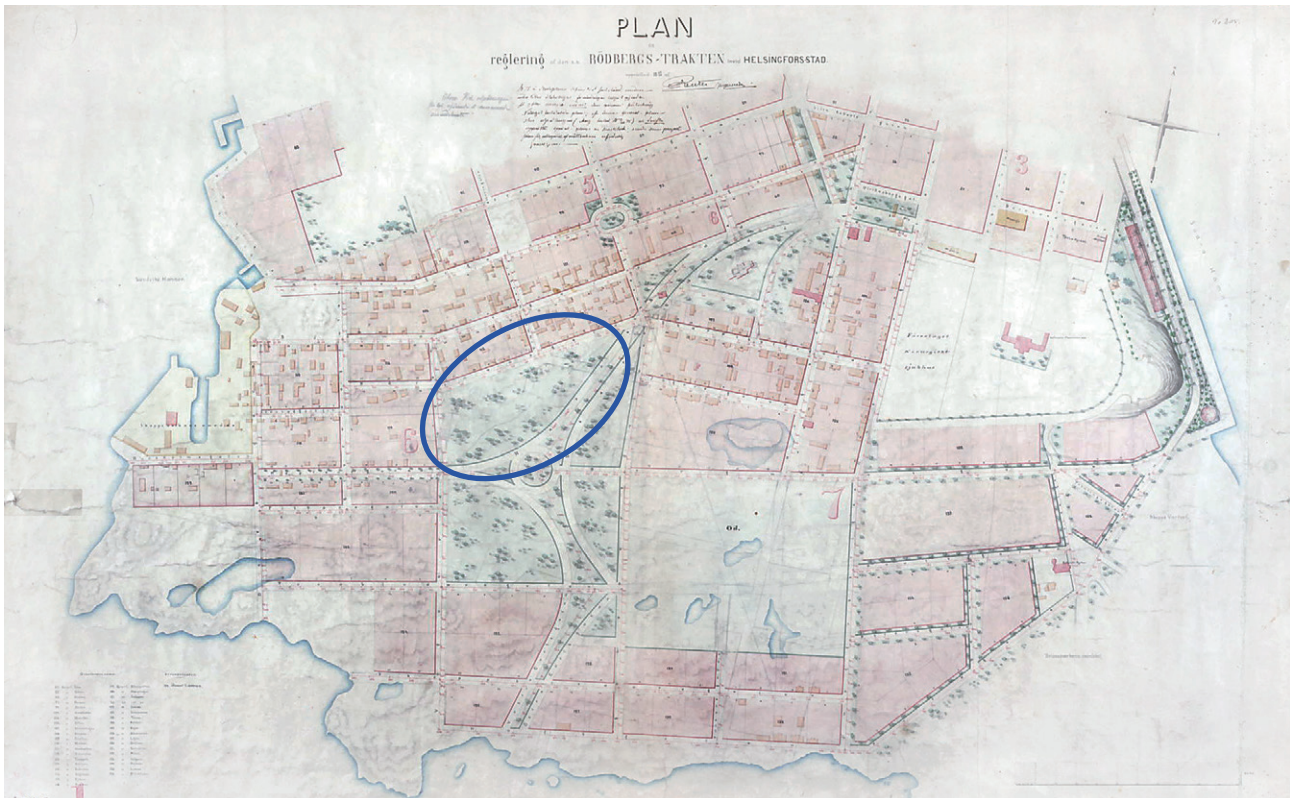
Tehtaanpuisto irrotettiin Eirasta vuonna 1997, jolloin se liitettiin Punavuoren kaupunginosaan.

Kuva 4 | C.V. Gylgénin laatima Helsingin asemakaavaehdotus vuodelta 1838. Kuvassa näkyvät hyvin Helsingin etelä-

sen niemen kalliot, joiden väliin Kaartinpataljoonan ampumaradot ja myöhemmin myös Tehtaanpuisto sijoituivat. Plan af

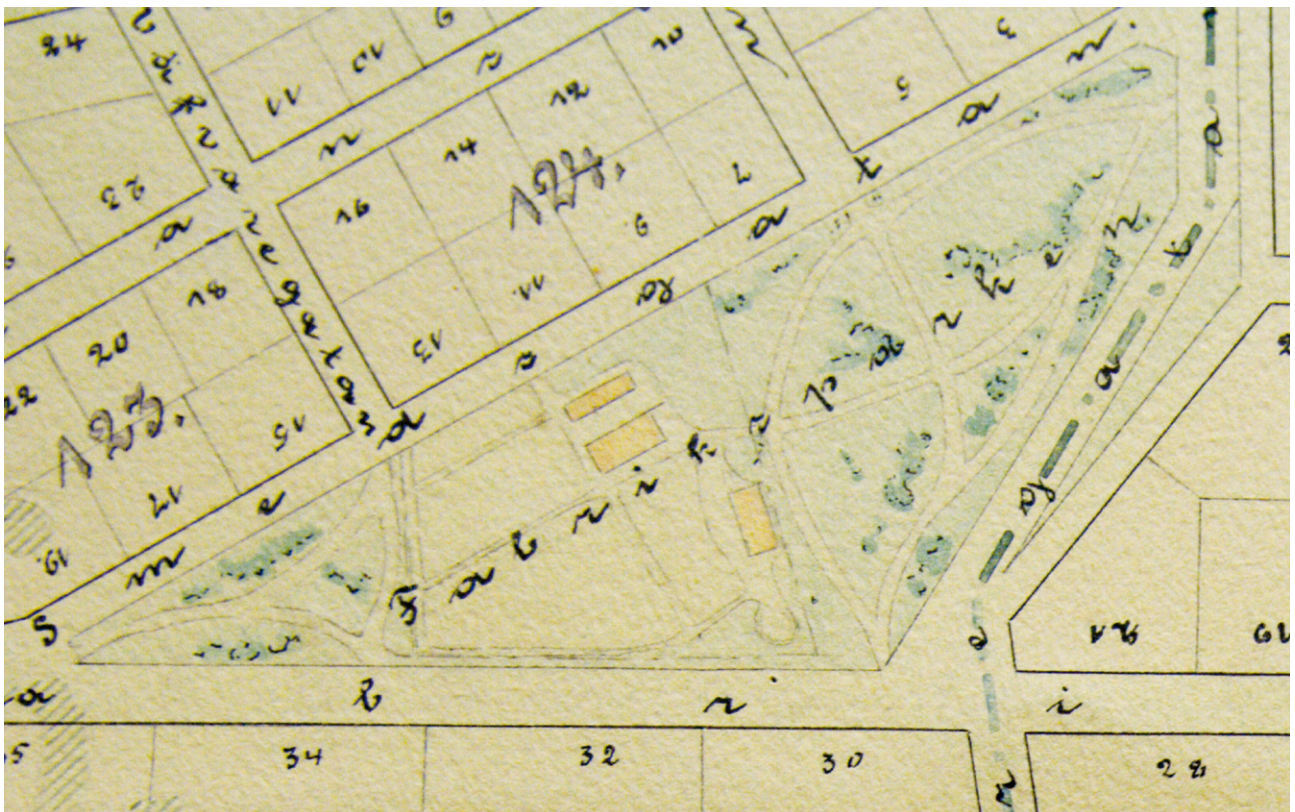
Helsingfors utgifven 1838 af C.V. Gylgén. HKA.

Kuva 5 | Conrad Reuterin vuonna 1869 laatima asemakaavaehdotus, jossa Tehtaanpuisto on osa vihreää ”ketjua”, joka kulkee

Esplanadilta, Erottajan, Dianapuiston, Koulupuistikon, Johanneksen puiston ja Tehtaanpuiston kautta Engelin aukkiolle ja

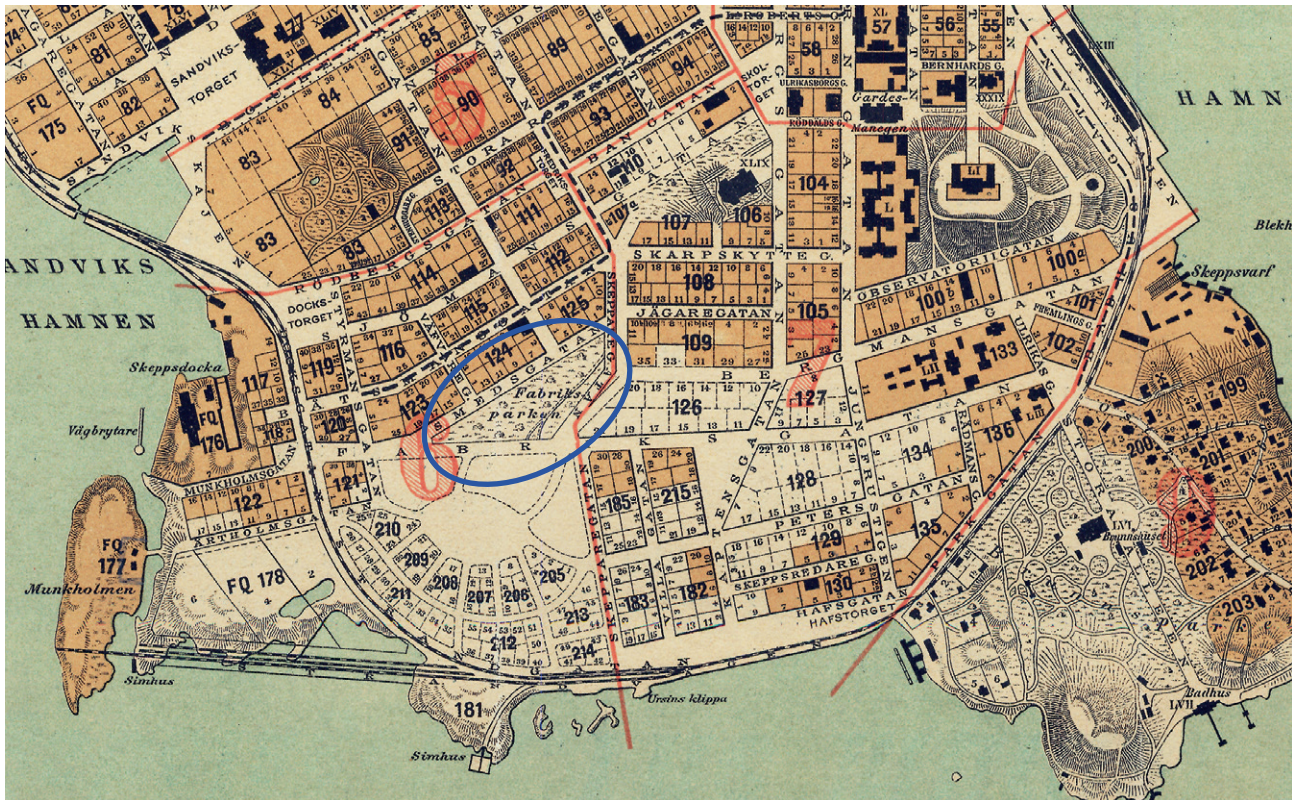
merenrantaan. Plan till Reglering af den s.k. Rödbergs-Trakten invid Helsingfors-Stad. HKA.

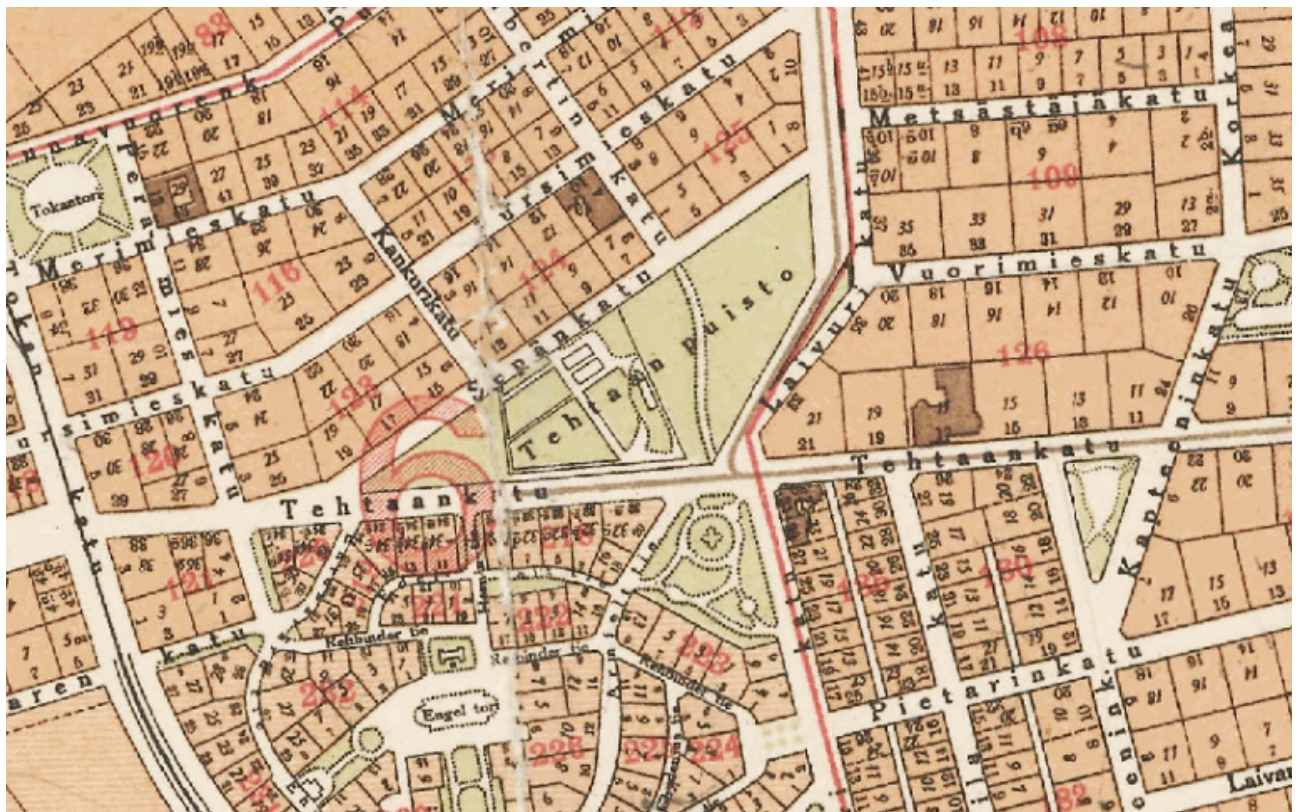
Kuva 6 | Asemakaavaehdotuksessa vuodelta 1895 on esitetty Kaupunginpuutarha kasvihuoneineen ja raja-aitoi-

neen. Muulle osalle puistoa on kaavailtu maisemapuistotyylissä käsittelyä kaarevine käytävälinjauksineen ja vapaamuotoisine

puuryhmineen. Helsingfors Stadsplan 1895. KA.

Kuva 7 | Tehtaanpuisto merkittynä vuoden 1900 Helsingin kartalla. Tehtaanpuiston rakenteeseen kartalla ei ole otettu kantaa. Plan af Helsingfors 1900. HKA.

Kuva 8 | Virastokartassa vuodelta 1909 on merkitty puiston halki menevä loivakaarinen kulkureitti, joka on todennäköisesti ollut paikalle luonnostaan, kulutuksen myötä syntynyt polku. Kartassa näkyvät myös Tehtaanpuiston lähellä olleet muut puistot. HKA.

Kuva 9 | 1800 - 1900 -lukujen vaihteessa Tehtaanpuiston alue oli suosittu pyykin-kuivauspaikka. Kuvassa näkyy komeat

puistopuut, jotka todennäköisesti olivat Klinckowströmin perustaman puutarhan ajoilta. Muuten puisto oli joutomaan

oloinen, kivikkoisen karu alue kaupungin laidalla. Valokuva vuodelta 1907, Laivurinkatu 37:stä lounaaseen. HKMKA.

Kuva 10 | Näkymä Eiranpuiston kohdalta Laivurinkadulle vuonna 1908. Raitiotiekiskoja ollaan rakentamassa Laivurinkadulle

ja kadun reunassa näkyy nuori jalavarivi. I. K. Inha. Valokuvataiteen museo.

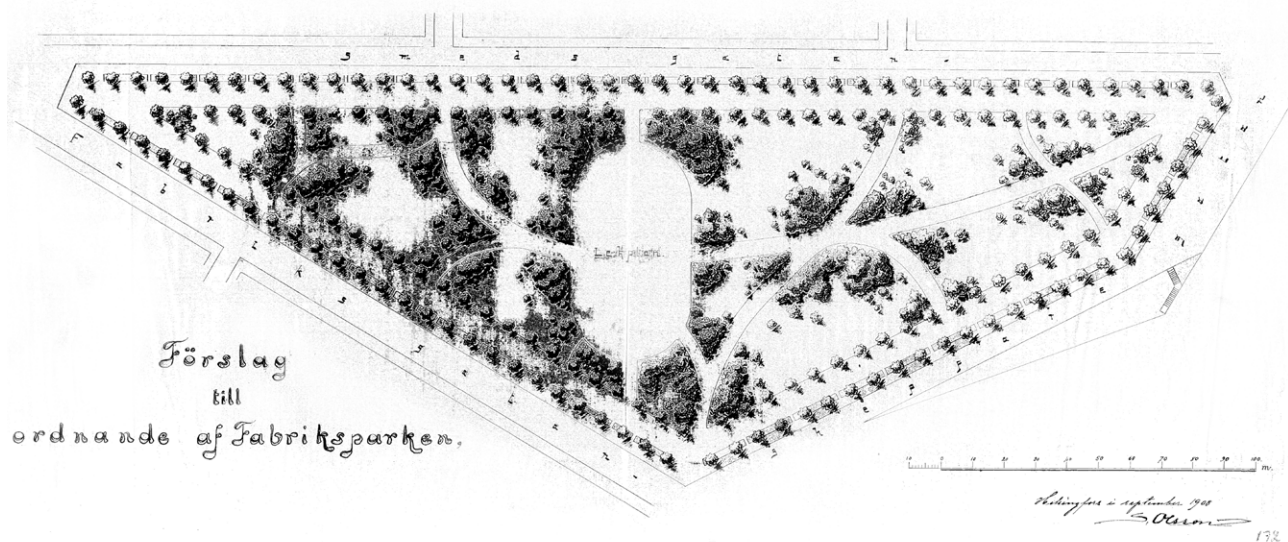
3 KAUPUNGINPUUTARHA JA TAIMITARHA

Suurin piirtein Kaartin ampumaratojen paikalle, nykyisen Tehtaanpuiston tontille, perustettiin vuonna 1890 kaupunginpuutarha ja taimitarha. Taimitarha sijaitsi Mikael Agricolan kirkon kohdalla ja oli erotettu itäpuolella olevasta alueesta puisella säleaidalla. Tehtaanpuiston itäpuolen keskiosassa kohosi kallioselänne, mistä vielä 1800–1900-lukujen vaihteessa, ennen Eiran rakentumista aukesi näkymät silokallioiden yli merelle. Kaupunginpuutarhan aikaan idänpuoleinen alue oli kivikkoisen karu ja joutomaan kaltainen hoitamaton tontti kortteleiden välissä. Ympäröivien katujen profiilia kohottamaan oli kuitenkin Tehtaankadun varrelle istutettu pensasistutuksia ja Laivurinkadun reunaan jalavarivi. Aluetta ympäröi kaikkien katujen puolelta rakenteeltaan yksinkertainen lauta-aita, ja Tehtaankadun puolelta lisäksi myös kaupunginpuutarhaan liittyvä hieman tyylikkäämpi puuaita. Aluetta komistivat suurikokoiset puut, kuten vaahterat, jotka mahdollisesti olivat jäänteitä Klinckowströmin perustamasta puutarhasta. Näihin aikoihin aluetta käytettiin pyykinkuivatuspaikkana sekä lasten leikkialueena. Alueen luonteesta johtuen siellä oleskeli myös laita-puolenkulkijoita, joiden aiheuttamasta harmista uutisoitiin aika-ajoin päivälehdissä. 1900-luvun alussa Tehtaanpuisto toimi ilmeisesti myös paikkana, jonne kasattiin ympärillä tapahtuvien rakennustöiden yhteydessä syntyviä ylijäämämaita.⁶

Vuonna 1908 kaupunki etsi tonttia uudelle kansakoulutalolle ja Tehtaanpuiston lounaista kulmaa ehdotettiin siihen sopivaksi. Kaupunginvaltuusto kumosi ehdotuksen, sillä kansakoulusta pelättiin aiheutuvan häiriötä suunnitelluille huvila-alueille Tehtaankadun eteläpuolella ja Laivurinkadun länsipuolella.⁷

Kaupunginpuutarhuri Svante Olsson laati vuonna 1908 Tehtaanpuistoon suunnitelman, jossa puiston keskelle oli sijoitettu suuri leikkikenttä (ks. kuva 11). Suunnitelmassa puiston halki polveilevat kaarevat käytävät, joiden risteyskohdissa on puuryhmiä. Puiston ympäri kiertää leveä promenadikäytävä puukujanteineen. Olssonin suunnitelma jäi kuitenkin toteutumatta.

Eiran kaupunginosan rakentuessa kaupunginpuutarha alettiin kokea ongelmalliseksi, sillä puutarha maata lannoitettaessa ja taimilavoja laitettaessa syntyi epäterveellistä hajua, joka oli haitaksi puiston lähellä asuville. Lisäksi puistoa ympäröivistä asuinkortteleista muun muassa lämmityksen vuoksi syntyvän pölyn ja savun huomattiin haittaavan kasveja. Tuolloin kaupungin toinen puutarha sijaitsi Eläintarhassa ja näiden kahden puutarhan kaukainen sijainti toisistaan oltiin koettu ongelmalliseksi työntekijöiden valvomisen kannalta sekä kasviviljelysten yhtenäisen hoidon saavuttamiseksi. Johtuen edellä luetelluista syistä sekä siitä, että Tehtaanpuiston kasvihuoneet ja

Kuva 11 | Kaupunginpuutarhuri Svante Olssonin laatima suunnitelma Tehtaanpuistoon vuodelta 1908. Puiston keskelle on

sijoitettu suuri leikkikenttä ja puiston halki polveilevat loivan kaarevat käytävät. Puistoa ympäröi promenadikäytävä. Suunnitelma

oli ilmeisesti ensimmäinen puistosuunnitelma Tehtaanpuistoon. KPOA.

-lavat alkoivat olla huonokuntoisia, ehdotti kaupunginhallitus vuonna 1911, että Tehtaanpuiston puutarhaviljelys vähitellen lakkautettaisiin ja kaupungin puutarhaviljelmät keskitettäisiin yhteen paikkaan. Kiistaa kuitenkin syntyi siitä, minne kaupungin-

puutarha tulisi sijoittaa, joten kaupunginvaltuusto ei saanut päätöstä syntymään.⁸ Vähitellen puutarhan toimintaa kuitenkin alettiin lakkauttaa ja suuri kasvihuone purettiin vuonna 1914⁹, taimitarhan jatkaessa toimintaa vielä 1920-luvun loppupuolelle asti.

Foto Signe Brander
Helsingfors 1909

Kuva 12 | 1900 -luvun alussa, kaupungin kasvaessa nopealla vauhdilla, Tehtaanpuiston alueelle kasattiin rakennustöiden yhteydessä

syntyviä jätemaita. Kuvassa näkyy myös Kaupunginpuutarhan pohjoisnurkka, taimitarhaa rajannut säleaita sekä kasvihuoneita.

Valokuva vuodelta 1909. HKMKA.

Kuva 13 | Tehtaanpuiston itäpääty ennen puiston rakentamista. Kuvan keskellä, Laivurinkadun varrella näkyy jalavarivi, joka puis-

tossa edelleen on. Alueen itäpäädyssä oli laaja sorakenttä, jossa järjestettiin 1900-luvun alussa monenlaista tapahtumaa, kuten näyttelyitä ja

palolaitoksen näytöksiä. Paikalle tuotiin myös karuselli useana vuotena. Kuva 1920 -luvun lopulta. Valokuva R. Roos. HKMKA.

Kuva 14 | Kaupunginpuutarhan kasvihuoneet vuonna 1914. Taustalla Laivurinkatu 37, 39 ja 41 rakennukset. Valokuva Eric Sundström. HKMKA.

Kuva 15 | Pienestä mäestä johtuen Tehtaanpuiston alue oli otollinen myös lasten talvi-leikkeihin. Taustalla näkyvät Sepänkatu 15–11 puurakennukset, joista viimeiset purettiin 1960-luvun alussa. Valokuva vuodelta 1933, W. W. Wilkman. HKMKA.

Kuva 16 | Viistoilmakuva Eiran alueesta vuodelta 1930. Etualalla näkyy Engelin-aukio ja taaempänä Tehtaanpuiston alue ennen kirkon ja puiston rakentamista. Puiston keskellä on suuri maa-aineskasa ja puiston itäosassa sorakentällä näkyy karuselli. Puustoa on lähinnä katujen vierustoilla Sepänkadun ja Laivurinkadun varsilla. HKMKA.

4 PUISTON JA KIRKON SUUNNITTELUVAIHEET

1910-luvun alussa kaupungille tuli käsiteltäväksi Helsingin eteläisen suomalaisen ja eteläisen ruotsalaisen evankelisluterilaisen seurakunnan anomus, jossa toivottiin kirkolle tonttia Tehtaanpuistosta. Asemakaava-arkkitehti Bertel Jung laati vuonna 1912 Tehtaanpuistoon suunnitelman, jossa kirkon tontti oli sijoitettu puiston länsipuolelle, Tehtaankadun ja Sepänkadun kulmaan. Samana vuonna Svante Olsson laati Jungin ehdotukseen kaksi puistosuunnitelmaa, joissa on piirteitä vuoden 1908 laaditusta suunnitelmasta (ks. kuvat 17 ja 18). Molemmissa suunnitelmissa Tehtaankatua ja Laivurinkatua reunustavat puukujanteet, mutta Sepänkadun puolella kujanne on vedetty sisemmäksi puistoon, aksiaalisenä lähestymisenä kirkon pääoville. Suunnitelmissa puiston aukioita ja käytävien risteyskohtia reunustaa vapaamuotoiset puu- ja pensasistutukset. Puiston keskelle, lähelle kirkkoa on suunnitelmissa esitetty suuri leikkikenttä. Kahden suunnitelman erot syntyvät leikkikenttien ja käytävien muotokielen eroavaisuuksista. Toisessa tyyli on vahvan suoralinjainen, kun toisessa suoralinjaisia pääkäytäviä pehmentää ympärillä olevat loivan kaarevat käytävät ja tilarajat.

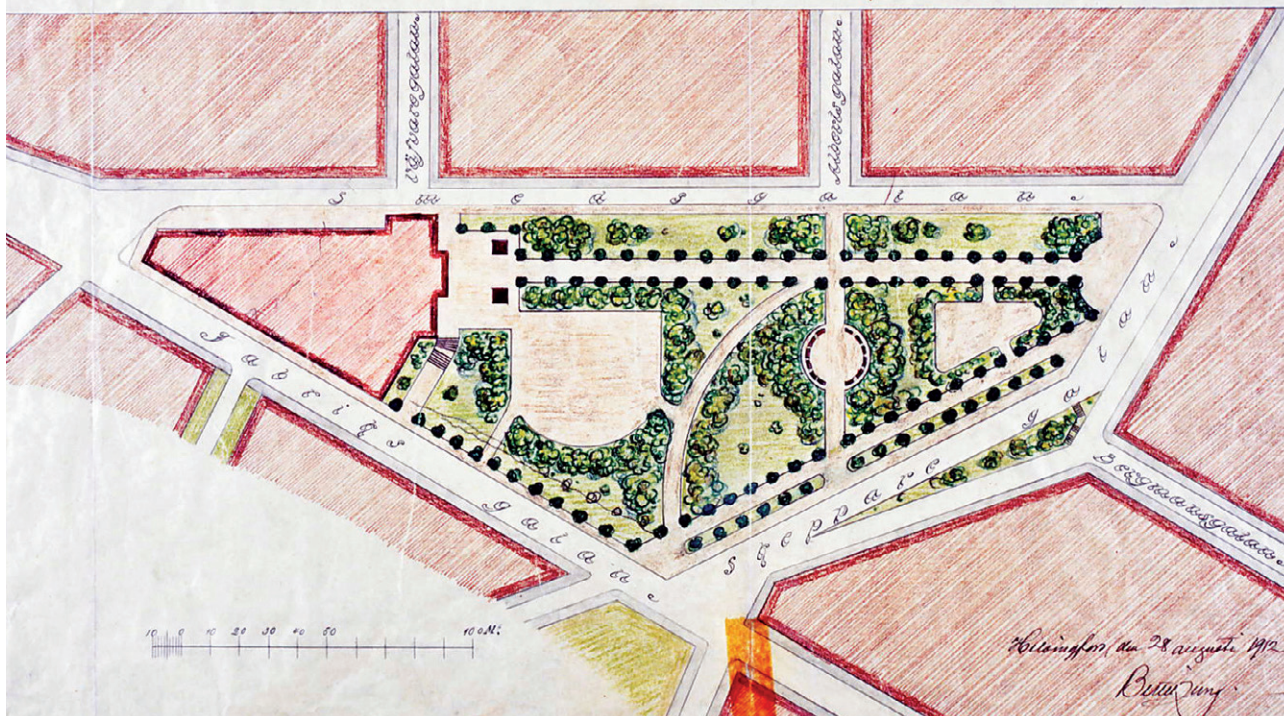
Vuonna 1913 kaupunki luovutti Helsingin eteläiselle suomalaiselle ja eteläiselle ruotsalaiselle evankelis-luterilaiselle seurakunnalle maksutta VI kaupunginosassa Laivurinkadun varrella sijaitsevan korttelin n:o 233 kirkon rakennuspaikaksi. Jung puolsi ehdotusta ja uskoi, että kirkon rakentaminen kohottaisi Tehtaanpuiston kauneusarvoa.¹⁰ Jungin vuonna 1913 laatima suunnitelma osoittaa kirkon sijainnin erilliselle tontille lohkaistuna Tehtaanpuiston itäpuolella (ks. kuva 19). Kirkon paikka on sijoitettu Laivurinkadun varrelle Vuorimiehenkadun pätyyn, puiston koillisosaan. Kirkko avautuu suunnitelmassa länteen ja sen edustalla on aukio, joka jatkuu kujanteena puiston halki lounaaseen. Puisto on muotokieleltään suoralinjainen ja käytäviä ja oleskelualueita rajaa monin paikoin pensasaidat sekä puurivit. Suunnitelmassa raitiotielinja on osoitettu kulkeväksi kirkon ja puiston välistä.

Asemakaavaosaston arkkitehti Birger Brunila laati vuonna 1916 puistoon suunnitelman, jossa puiston eri osa-alueet on nimetty ”koulutarhaksi, pallokentäksi ja leikkikentäksi” (ks. kuva 20). Puiston länsikulmaan, Tehtaankadun ja Sepänkadun kulmaan, on jätetty tyhjä tila, joka näkyy myös Brunilan 1920-luvun alun ehdotuksissa,

joissa siihen on merkitty ”tontti julkista rakennusta varten” (ks. kuva 29). 1920-luvun piirustuksissa kirkon tontti on vielä hakenut paikkaansa ja osassa se on esitetty itäpuolelle, osassa länsipuolelle puistoa. Kaikissa suunnitelmissa kuitenkin toistuvat samat peruselementit kuin aikaisemmissakin vaiheissa: aluetta ja käytäviä kehystävät puurivit tai -kujanteet, lasten leikkikentät ja kaarevapäätyiset aukiot.

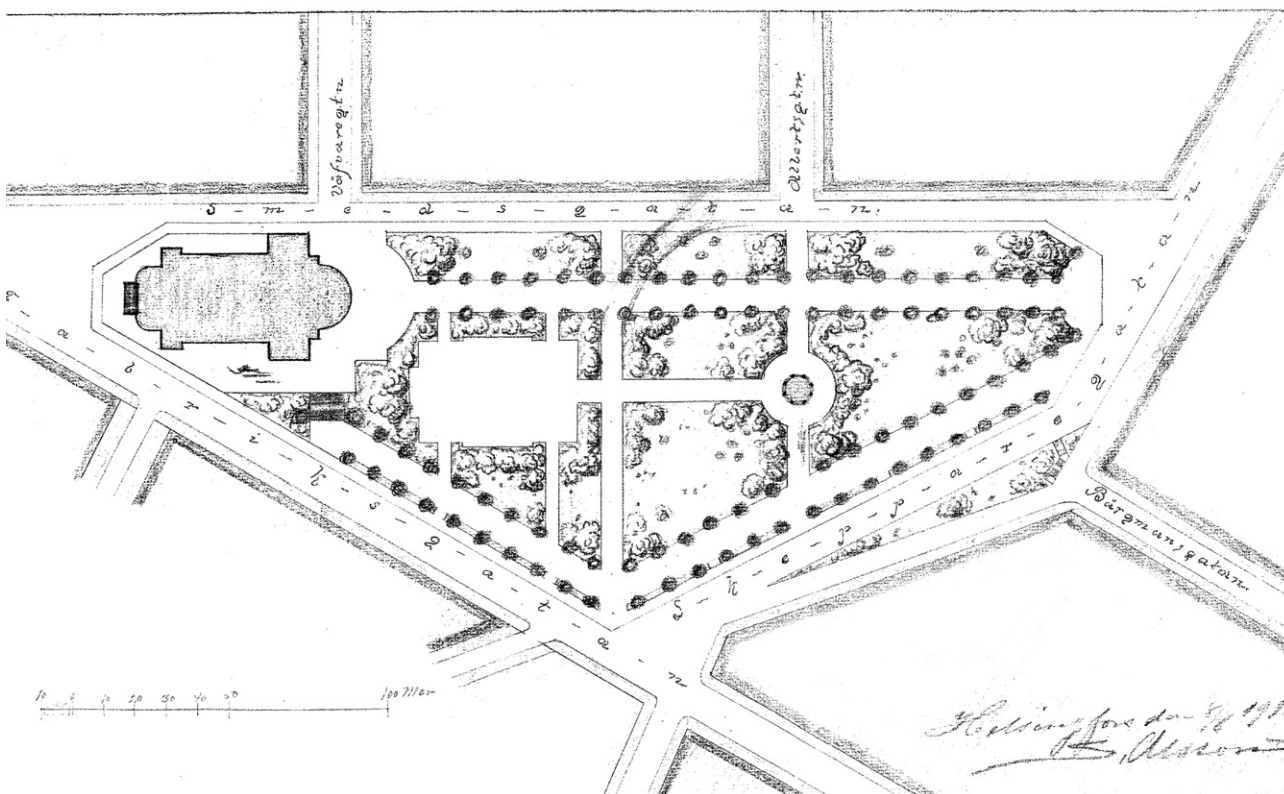
Asemakaavamuutos, jossa kirkon tontti sijaitsi puiston itälaidalla, vahvistettiin ja alueesta tehtiin luovutuskirja, mutta muutamia vuosia myöhemmin tontti todettiin soveltuvan huonosti kirkon tontiksi. Ensisijaisena syynä tähän oli hankalan sijainnin aiheuttamat liian korkeaksi kohoavat rakennuskustannukset, mutta myös kaupunkikuvalliset seikat. Vuonna 1927 kirkon tontti päätettiin siirtää puiston länsipuolelle, sen nykyiselle paikalle¹¹ ja asemakaavamuutos hyväksyttiin vuonna 1928¹². Kirkon suunnittelusta järjestettiin kilpailu vuonna 1930, mutta koska voittaneen ehdotuksen modernistiset ajatukset eivät miellyttäneet rakennuttajaa, järjestettiin uusi kilpailu vuonna 1931. Uuden kilpailun voitti arkkitehti Lars Sonck, ja ehdotuksen tiilestä muurattu tornilinen pitkäkirkko sekä siihen rakennusvaiheessa suunniteltu seurakuntatalo valmistuivat vuonna 1935.¹³

Förslag till ordnande af Fabriksparken.

Kuva 17 | Asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin suunnitelma kirkon sijoittamisesta Tehtaanpuistoon, puiston länsikulmaan. Suunnitelmassa näkyvä puistosuunnitelma on Svante Olssonin käsialaa. Suunnitelma on vuodelta 1912. HKA.

Förslag till ordnande af Fabriksparken.

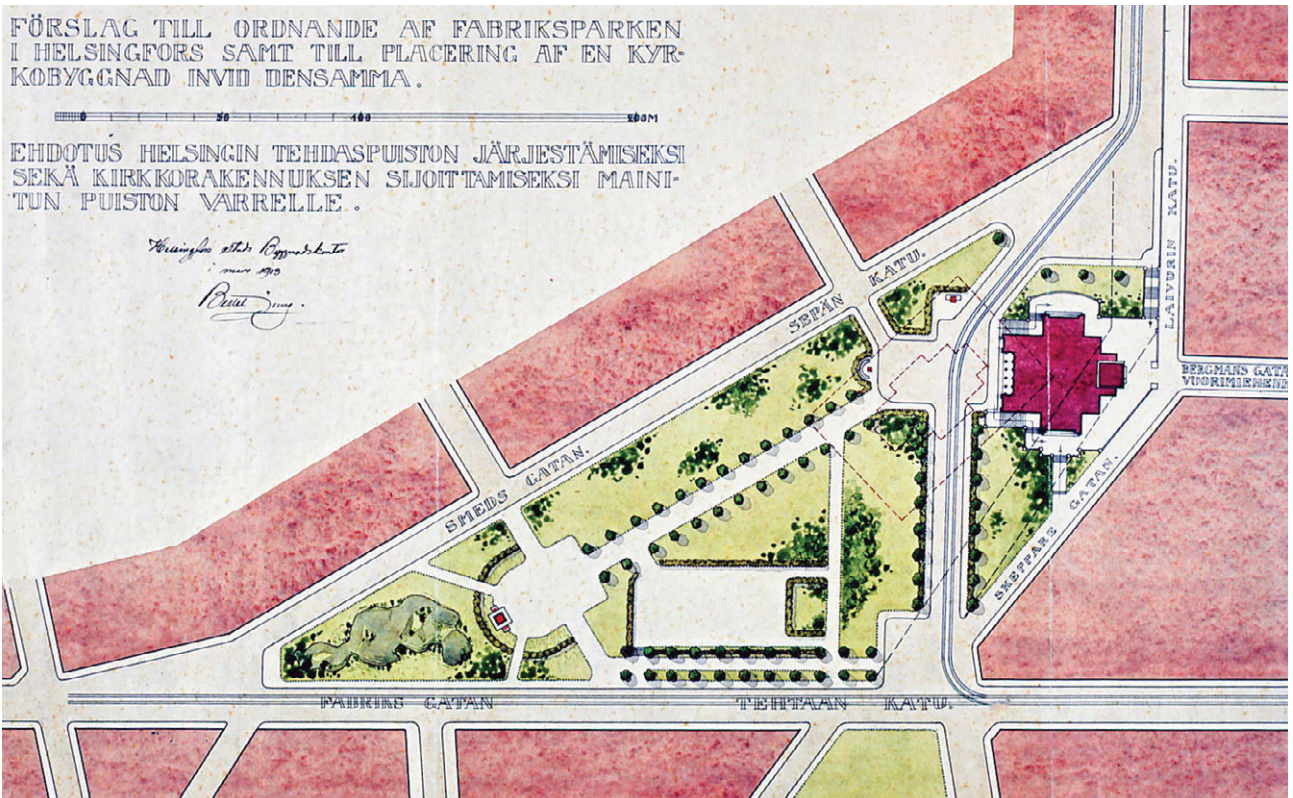
Kuva 18 | Svante Olssonin toinen puistosuunnitelma Tehtaanpuistoon vuodelta 1912. KPOA.

FÖRSLAG TILL ORDNANDE AF FABRIKSPARKEN
I HELSINGFORS SAMT TILL PLACERING AF EN KYR-
KÖBYGGNAD INVID DENSAMMA.

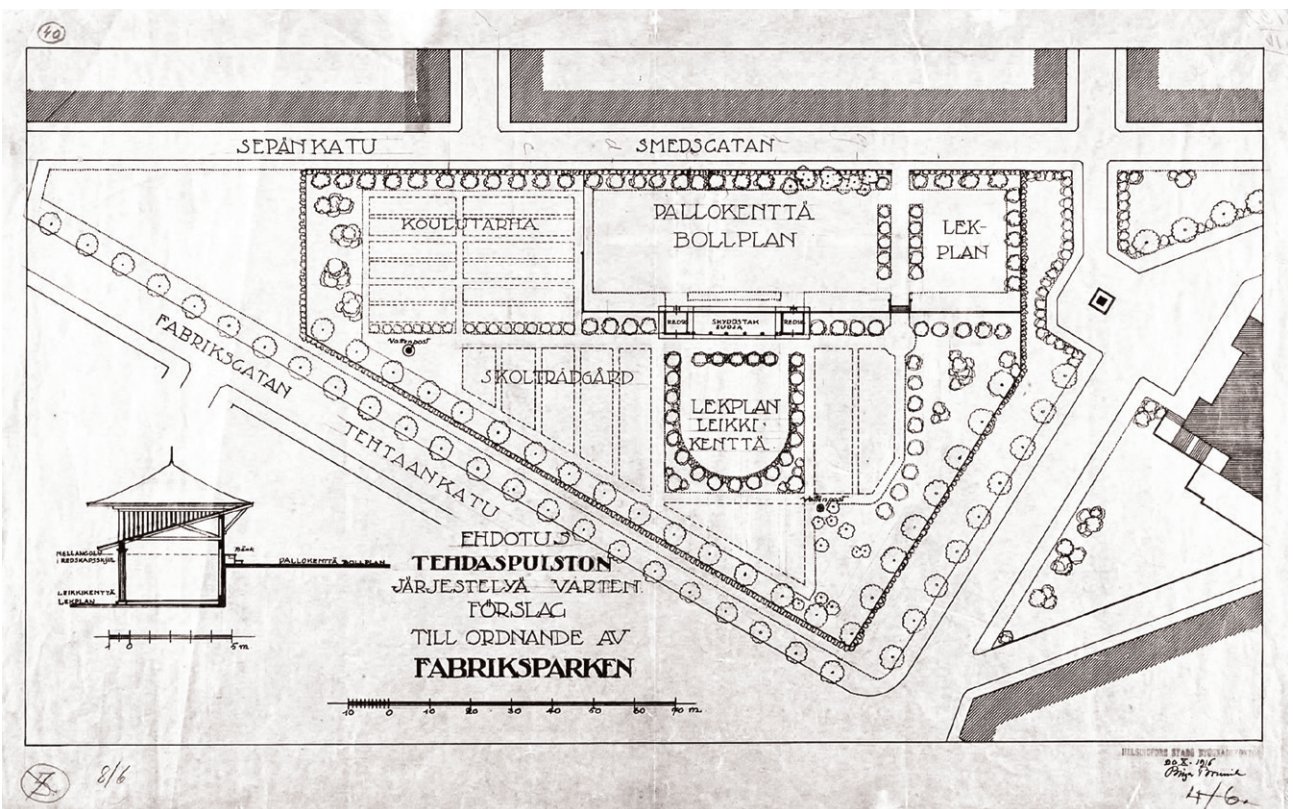
0 50 100 150 200

EHDOTUS HELSINGIN TEHDASPUISTON JÄRJESTÄMISEKSI
SEKÄ KIRKKORAKENNUKSEN SJOITTAMISEKSI MAIN-
TUN PUISTON VARRELLE.

*Helsingin stads Byggnads-
nämnd
1913*
Bertel Jungin

Kuva 19 | Asemakaava-arkkitehti Bertel Jungin ehdotus Tehtaanpuiston järjestelystä kirkon tontin sijaitessa alueen itäpuolella. Suunnitelma on vuodelta 1913. HKA.

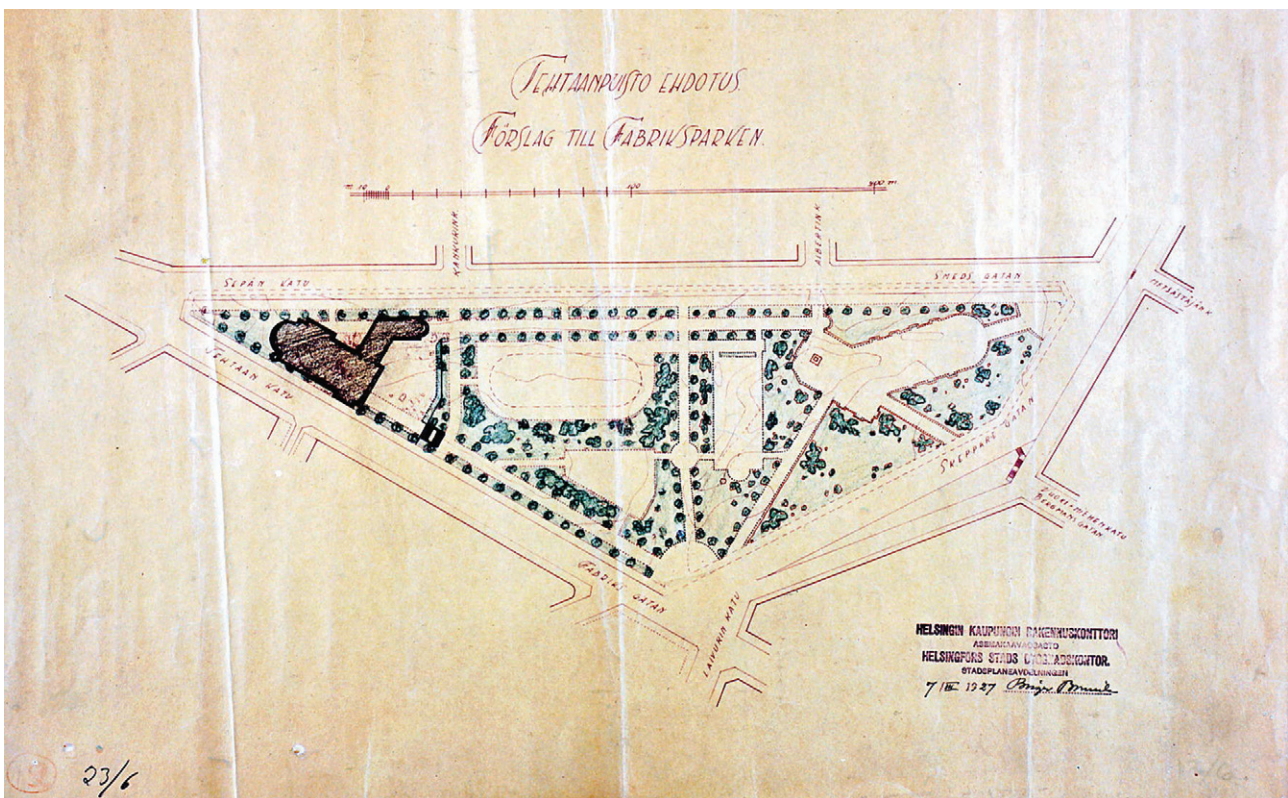
Kuva 20 | Arkkitehti Birger Brunilan vuonna 1916 laatima suunnitelma, jossa puistoon on sijoitettu ”koulutarhoja, pallokenttä ja leikkikenttiä”. Eri toimintojen alueita kehystävät pensasaidanteet sekä puurivit. HKA.

Kuva 21 | Kaupunginpuutarhuri J.E. Blomqvistin vuonna 1925 laatima puistosuunnitelma, jossa kirkolle on varaus puiston

itäpuolella. Suunnitelma noudattelee vahvasti aikaisempien ehdotusten ideamaailmaa aluetta ympäröivine puuriveineen ja

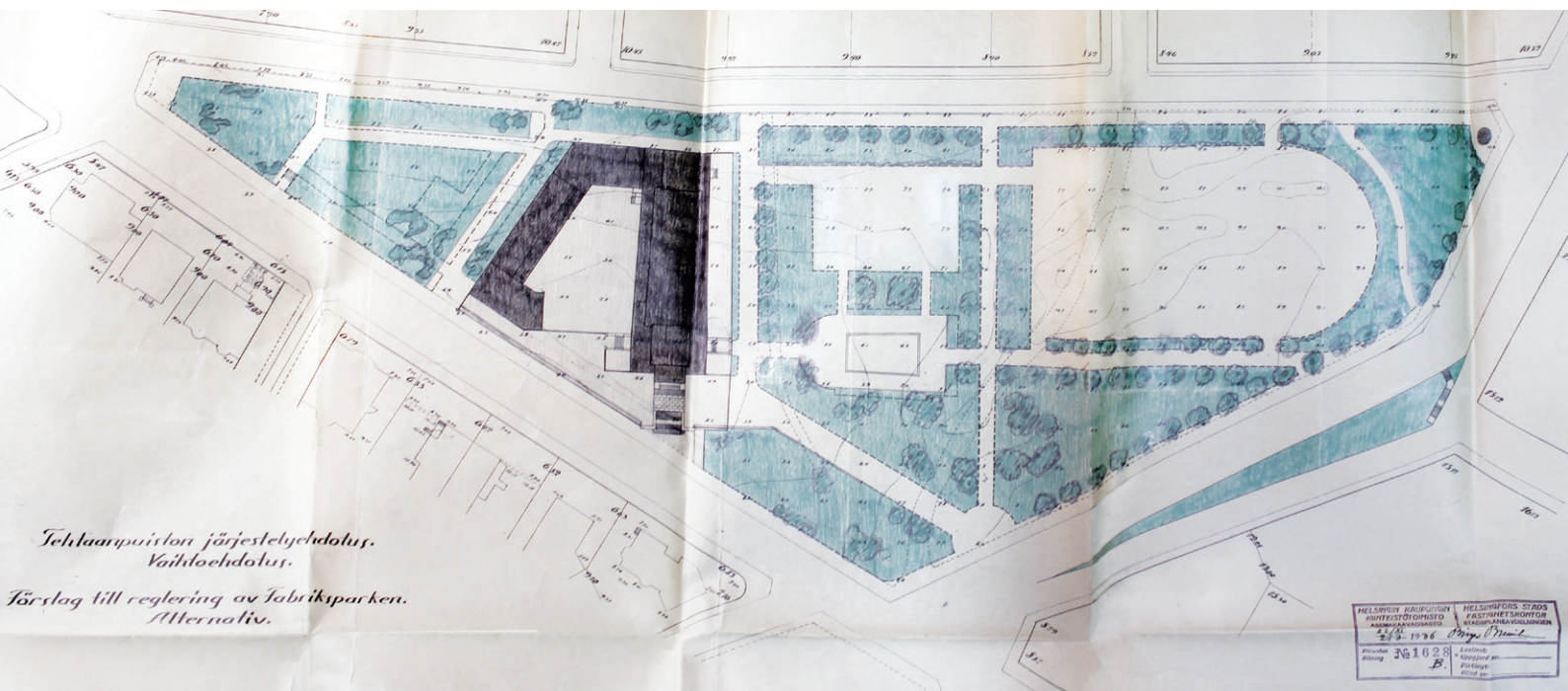
-kujanteineen, leikkikenttien muotokielineen ja leikattuine pensasaitoineen. KPOA.

Kuva 22 | Asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan toteutumaton suunnitelma Tehtaanpuiston järjestelyksi vuodelta 1927. Kirkko sijaitsee tässä ehdotuksessa aivan

puiston länsikärjessä. Puisto on jaoteltu erilaisia leikki- ja liikuntatoimintoja palvelevaksi kenttä-alueeksi, mitkä jäävät vrehiden puustoisten alueiden ympäröimiksi. Sepän-

katua ja Tehtaankatua rajaavat puurivit. Puiston etelä- ja pohjoissuuntainen keskiakseli sisältyi myös Brunilan Tehtaanpuiston lopulliseen suunnitelmaan. HKA.

Kuva 23 | Asemakaava-arkkitehti Birger Brunilan vuonna 1936 leimattu suunnitelma, jonka mukaan puistoa ryhdyttiin rakentamaan. Suunnitelmassa on piirteitä aikaisemmista Tehtaanpuistoon tehdyistä

suunnitelmista mm. tiloja reunustavien puu- ja pensasrivien osalta. Kirkon itäpuolella on kaksi leikkikenttää ja suuri kenttä oli pallopelejä varten sekä talvella luistelua varten. Puiston länsipuolella maastonmuotoja säily-

tettiin, mutta itäpuolinen puisto tasoitettiin kauttaaltaan. Eteläisemmällä leikkikentällä näkyy kahluallas, joka kuitenkin jätettiin toteuttamatta. HKA.

Kuva 24 | Viistoilmakuva vastavalmistuneesta Mikael Agricolan kirkosta. Tehtaanpuistoa ei vielä ole ryhdytty rakentamaan ja kuvassa näkyy hyvin kirkon idänpuoleisen

puisto-osan kalliokukkula, jonka poistamiseen liittyvät suunnitelmat aiheuttivat voimakasta vastustusta, myös nimekkäiden arkkitehtien keskuudessa. Vanhaa puistoa

säästettiin kirkon lähettyvillä Sepänkadun varrella sekä lähellä Tehtaankadun ja Laivurinkadun risteystä. Kuva on todennäköisesti vuodelta 1935. MVKA.

Kuva 27 | Kirkko pian sen valmistumisen jälkeen kuvattuna. Puisto kirkon länsipuolella on vielä rakentamatta. Kuvasta näkyy

karu, kalteva maasto, joka on ollut vastaavanlainen myös kirkon itäpuolella. MVKA.

Kuva 28 | Kevätajan ilmakuva Tehtaanpuistosta vuodelta 1943. Kuva osoittaa hyvin, että puisto rakennettiin hyvin tarkasti Brunilan suunnitelman mukaisesti. Lisäksi

kuvasta näkyvät suuret vanhemmat puut, jotka oli jätetty paikalle puiston rakentamisen yhteydessä. Kirkon länsipuolinen osa on eniten suunnitelmasta poikkeava alue ja

kallioiden päällä on sijainnut rakennelmia, jotka on myöhemmin poistettu. Kuvassa näkyy myös hyvin Svante Olssonin suunnitelma Eiran puisto. © KMO.

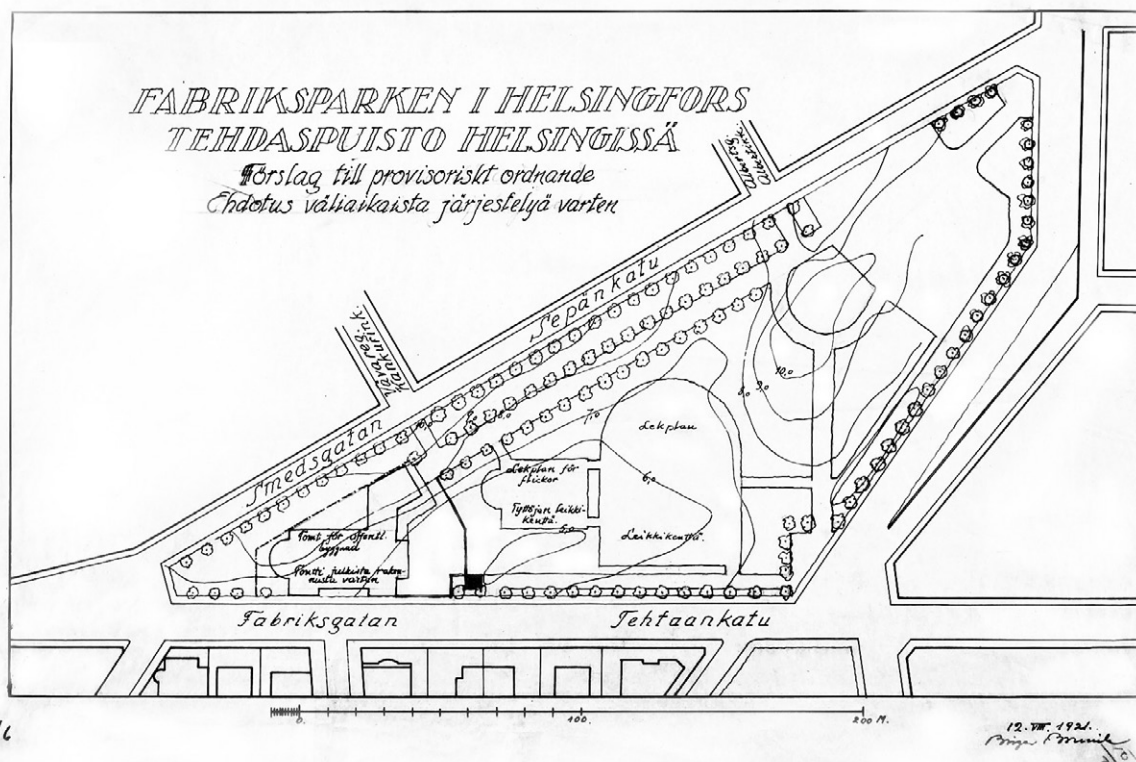
5 TEHTAANPUISTON PERUSTAMINEN

Vuonna 1920 Helsingissä järjestettiin ensimmäisen kerran Suomen messut, joiden keskuspaikkana olivat Tehtaanpuiston lähellä sijaitseva Johanneksenpuiston kenttä sekä sen ympärillä olevat rakennukset, kuten koulut. Messuihin liittynyt tivoli sijoitettiin Tehtaanpuistoon ja se saavutti suuren suosion, vaikka oli niitäkin, jotka pelkäsivät tivolin ”keinotekoisien kiihkeän huvittelun” epäsuotuisaa vaikutusta nuorisoon¹⁴. Tehtaanpuiston suosio tapahtumapaikkana säilyi ja 1920-luvulla siellä järjestettiin vuosittain tilaisuuksia, kuten näyttelyitä ja palolaitoksen näytöksiä.

Leikkipuistona Tehtaanpuistosta tuli yhä suosittu ja vuonna 1921 rahatoimikamari ehdotti, että Tehtaanpuistosta rakennettaisiin ”todellinen pienten lasten ihannepuisto”¹⁵. Asemakaavaosaston arkkitehti Birger Brunila laati alustavia suunnitelmaehdotuksia ”väliaikaista järjestelyä varten” vuosina 1921 ja 1922 (ks. kuva 29), mutta suunnitelmat jäivät toteutumatta.

Tehtaanpuiston suosio leikkipaikkana johti yhä useampiin kehitysehdotuksiin. Vuosien 1925–26 talvena puistoon rakennettiin rahatoimikamarin esityksestä kelkkamäki ja useina vuosina Föreningen Ekenäs folkhälsa toi puistoon muutamiksi viikoiksi karusellin. Vuonna 1927 kaupunginvaltuusto teki päätöksen, että puistoon tulee kirkon rakentamisen myötä laatia suunnitelma ”Tehtaanpuiston järjestelmiseksi tavalla, jota voitiin pitää sopivana ottaen huomioon kirkkorakennuksen sijoittaminen kyseelliseen paikkaan”¹⁶.

1930 Helsingfors skridskoklubb niminen seura teki anomuksen, että Tehtaanpuistoon järjestettävä urheilukenttä tasoitettaisiin vaakasuoraksi sekä suurennettaisiin ja varustettaisiin vesiposteilla, jotta sitä talvella voisi käyttää luistinratana. Rahatoimikamari kuitenkin hylkäsi ehdotuksen ja antoi samalla urheilulautakunnalle tehtäväksi laatia ehdotus maaluistinratojen järjestämisestä eri paikkoihin kaupunkiin.¹⁷

Kuva 29 | Asemakaava-arkkitehdin Birger Brunilan ehdotus väliaikaiseksi ratkaisuksi Tehtaanpuistoon vuonna 1921. Puiston

länsinurkassa on varattuna ”tontti julkista rakennusta varten” ja länsipuolella kirkontontiksi varatulla kohdalla aukio ”näyttelyiden

pitämistä varten”. Puiston keskiosa on varattu lasten leikkialueita varten. Puistoa kehystävät katujen vierustojen puurivit. HKA.

1932 kaupunginhallitus päätti hyväksyä kiinteistölautakunnan lastentarhain johtokunnan anomuksen johdosta laaditun ehdotuksen lasten leikkipaikan järjestämisestä Tehtaanpuistoon puoltaen sen aitamista, viiden hiekkalaatikon asettamista sekä mukavuuksilaitosten rakentamista varten yhteensä 15 000 markkaa.¹⁸

Kiinteistölautakunta laadittiin vuonna 1933 puiston järjestelyehdotuksen, jonka laati asema-kaava-arkkitehti Birger Brunila (ks. kuva 23). Suunnitelmassa kirkon itäpuolelle oli sijoitettu kaksi leikkikenttää, kooltaan n. 22 X 40 m ja 27 x 38 m, joista ensin mainitun keskelle ehdotettiin rakennettavaksi lasten kahlaamo. Kenttien itäpuolelle oli suunniteltu 49 X 90 metrin suuruinen pesäpallokenttä, jonka paikalla olevaa kalliota louhittaessa kertyvä räytemaa suunniteltiin käytettäväksi puiston keskiosan täyttämiseen, jotta se liittyisi kauniisti kirkon itäterassiin ja Sepänkatuun. Kirkon pääsisäänkäynnille johtavan tien eteläpuolelle suunnitelmassa oli sijoitettu ruohokenttä, joka oli hieman puiston pohjoisosaa alemmalla tasolla, minkä vuoksi tien länsipäähän oli rakennettava kirkon eteläiseen pengermuuriin

välittömästi liittyvä tukimuuri. Kirkon länsipuolella olevaan puiston osaan suunniteltiin järjestettäväksi puistokäytäviä sekä pieni aukio oleskelua varten. Sepänkadun ja urheilukentän väliin jätettiin leveä ruohokaistale siltä varalta, että 15 metriä leveä Sepänkatu haluttaisiin tulevaisuudessa levenittää vahvistettuun 18 metrin leveyteen.¹⁹ Suunnitelmassa leikkialueet, pallopelientä, kirkko ja puistoa ympäröivät kadut liittyivät toisiinsa suoralinjaisilla sorakäytävillä, joista osaa reunustivat puukujanteet. Puistoaluetta kehystävät puurivit Sepänkadun ja Laivurinkadun varrella.

Brunilan suunnitelma hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa niukalla äänestysvoitolla vuonna 1934. Kiistaa syntyi siitä, tulisiko Tehtaanpuisto suunnitella Brunilan suunnitelman kaltaiseksi lasten leikkipuistoksi vai kirkkoon paremmin sopivaksi, korkeamman profiilin puistoksi. Suunnitelman puoltajien mielestä kyseessä olevissa tiheään asutuissa kaupunginosissa oli riittävästi puistoja vanhempia henkilöitä varten, mutta siellä kaivattiin urheilukenttiä.²⁰ Julki-suudessa Brunilan suunnitelmaa arvosteltiin kärkeästi johtuen pääosin sen suoralinjaisesta muotokie-

Kuva 30 | Puiston leikkialueita rajasi muotoon leikatut orapihlaja-aidat, jotka peittivät näkymiä kadulle. Puiston halki Sepän-

kadulta kohti Tehtaanpuiston ja Laivurinkadun risteystä oli kartiomuotoon leikattujen tuoksupoppeleiden muodostama kujanne.

Kuva Tehtaanpuiston ja Laivurinkadun risteyksestä 1950-luvulla. HKMKA.

lestä sekä leikki- ja pelikenttien suuresta pinta-alasta muuhun puistoon nähden. Professori Nils Erik Wikberg kirjoitti Svenka Pressen –lehden vuoden 1934 keväällä ilmestyneessä artikkelissa: ”Suunnitelma puiston järjestelmiseksi on todella heikko ja syy tähän on helposti löydettävissä. Suunnitelmaa ei ole tehty ajatuksella, että luotaisiin kaunis ja miellyttävä puisto, vaan ajatuksella, kuinka olemassa olevalle, suhteellisen pienelle alueelle saataisiin tilaa sekä lasten leikkikentälle että suuremmalle urheilukentälle. Polut ja kentät on sijoitettu tilan sanelemina ja kasvien kauneus on sivuutettu täysin.”²¹ Useissa lehtikirjoituksissa, mm. Agricolan kirkon suunnitelleen Lars Sonckin kirjoittamana, vaadittiin luonnollisempaa muotokieltä sekä puistossa olevien kallio-kukkuloiden säilyttämistä. Kaupungin taholta nämä kuitenkin todettiin mahdottomiksi, sillä tällöin puistoon ei saataisi sovitettua leikki- ja pelikenttiä.²² Kiinteistölautakunta tiedotti kuitenkin samalla, että pelikentän itäpääty voidaan muuttaa kaarevalinjaiseksi.²³ Hyväksyttyä järjestelysuunnitelmaa muutettiin vielä vuonna 1937 leikkikentälle suunnitellun kahluualtaan osalta, joka päätettiin jättää

rakentamatta terveydellisistä syistä.²⁴ Rakentamisen viimeisissä vaiheissa kaupunki myönsi vielä 10 000 markkaa palloilukentän tasoittamiseen, sorastamiseen ja vesipostien asentamiseen, jotta sitä voitaisiin käyttää myös luistinratana.²⁵

Valokuvissa toteutetusta puistosta nähdään, että puisto toteutettiin hyvin tarkasti Brunilan suunnitelman mukaisesti, kirkon niin itä- kuin länsipuolelta. Kuvissa näkyvät muotoon leikatut orapihlaja-aidat, jotka rajasivat leikkikenttiä sekä Laivurinkadun ja Tehtaankadun risteyksen kohdalla olevaa pientä aukiota. Sepänkatua reunusti lehmusrivi ja pensasaidanne. Puiston halki, Sepänkadulta Tehtaankadulle johti kartiomuotoon leikattujen 44 tuoksupoppelin muodostama kujanne.²⁶ Pallopelikenttää reunusti Laivurinkadun ja Tehtaankadun puoleisilta reunoilta pensasaidanne. Lisäksi Tehtaankadun puolesta sivua kehysti vaahterapuukujanne, joka johti Laivurinkadulta, poppelikujanteen poikki eteläisemmälle leikkikentälle. Leikki- ja pelikenttien väliset alueet olivat nurmialueita, joilla kasvoi muutamia yksittäispuita. Brunilan suunnitelmassa kahden leikkikentän väliselle alueelle on merkitty puuistutus, mikä näyttäisi

Kuva 31 | Leikkipuisto 1950 -luvun alussa. Kenttiä reunustavat leikatut orapihlaja-aidat ja oikealla näkyvät muotoonleikatut poppelit. Eteläisen ja pohjoisen leikkikentän välissä oli

suorakaiteen mallinen nurmikaistale, jossa oli kesäkukkaistutuksia. Kookkaat puut taustalla ovat paikalla ennen puiston rakentamista olleita puita. Niiden ja Sepänkatua reunus-

tavan lehmusrivin takana näkyvät rakennukset ovat Sepänkadun vanhoja puutaloja. HKMKA.

toteutuksessa korvautuneen nurmialueen keskelle sijoittuvalla kesäkukkaistutuksella. Paikoitellen puistossa säilytettiin paikalla ennestään olleita vanhoja jalopuita sekä koivuja. Hieman vuodesta riippuen, nurmikoiden annettiin kasvaa jopa täyteen mittaansa ennen niittämistä, etenkin vähäsateisina kesinä.²⁷ Nurmialueita rajasi matala vajeriaita, jonka tarkoitus oli estää kasvillisuuden talleaminen. Leikki- ja pallokenttien laidoilla oli koivunjalkapenkkejä ja metallitolppiin kiinnitettyjä roska-astioita.

Mikael Agricolan kirkko ja siihen liittyvä seurakuntatalo muodostivat puiston länsiosaan suuren muurimaisen rakennusmassan. Puistokäytävät ympäröivät rakennusta sen länsi-, pohjois- ja itäpuolelta. Eteläpuolelta kirkkotontti rajautui korkealla kivitukimuurilla Tehtaankatuun, jolta johtivat massiiviset portaat kirkon pääsisäänkäynnille. Puiston käytävinjat, joista osa kulki myös leikkikenttien kautta, muodostivat useita aksiaalisia lähestymisiä kirkolle. Ainakin tältä osin kirkko on vaikuttanut puiston hahmon muototumiseen.

Kuva 32 | Näkymä Tehtaankadun ja Laivurinkadun kulmalta Agricolan kirkolle. Kuva on todennäköisesti 1940-luvun alusta, sillä

puiston kulmauksessa näkyy nuoret puistutukset. MVKA.

Kuva 33 | Leikkikentälle tehtiin kunnostus 1950-luvun puolivälissä, jolloin pohjoiselle kentälle rakennettiin ns. vyörykivistä kehikko leikkialuetta rajaamaan. Lisäksi

leikki- ja pelikenttien valaistus uusittiin. Penkkeinä puistossa olivat koivunjalkapenkit. Leikatun orapihlaja-aidan takana kuvassa näkyy poppelikujanne, joka on

jätetty leikkaamatta ja puut ovat alkaneet kasvaa luonnollisempaan muotoonsa. Valokuva C. Grünberg. HKMKA.

Kuva 34 | 1950-luvun kunnostuksen yhteydessä leikkikenttä sai ensimmäisen liukumäkensä ja leikkikenttien välissä oleva

kesäkukkaistutus muutettiin perennaistutukseksi. HKMKA.

Kuva 35 | Vuonna 1964 otetussa ilmakuvassa näkyy, että leikkipuiston keskellä ollut nurmi- ja perenna-alue on poistettu. Leikkipuistoa rajaava leikattu pensasaita erottuu selvästi. Kirkon länsipuolella Tehtaankadun ja Sepänkadun kulmassa näkyy yleisökäymälä. © KMO.

6 PUISTON KEHITYS

Tehtaanpuistossa tapahtuneet muutokset ovat pääosin koskeneet sen leikkikenttää. Leikkialueen ensimmäiset muutokset tehtiin vuonna 1945, kun pohjoisemmalle kentälle rakennettiin pyöreähköistä ns. vyörykivistä lapsille kivikehikko leikkialuetta rajaamaan.²⁸ Tuolloin eteläpuoleisella kentällä oli leikkivälineinä keinu sekä hiekkalaatikko. Kenttien laidoilla oli koivunjalkapenkkejä oleskelua varten. Puisto oli tyyliään varsin pelkistetty ja selkeälinjainen tämän päivän leikkipuistoihin verrattuna.

Syksyllä 1949 kirkon lännenpuoleiseen puistonosaan istutettiin uusia puita ja pensaita. Tätä puistonosaa siistittiin muutoinkin, sillä hieman epäsiistiksi päässyt alue oli tullut suosituksi oleskelupaikaksi laitapuolen kulkijoille.²⁹ Tehtaanpuiston käyttömahdollisuuksia parannettiin 1950-luvun alussa rakentamalla Tehtaanpuiston länsipuolelle ns. mukavuuslaitos, jossa oli valvojan huone, siivouskomero ja käymälät miehille sekä naisille.³⁰ Näihin aikoihin leikkikenttä sai ensimmäisen liukumäkensä ja puistoon pystytettiin uusia valaisimia. 1950-luvun puolivälissä otetussa valokuvassa leikkikenttien väliselle perenna-alueelle on istutettu monivuotisia perennoja, mm. leimukukkia, aikaisempien kesäkukkien sijaan. Vuonna 1955

leikkikenttiä laajennettiin³¹, ilmeisesti poistamalla kenttien välinen nurmi- ja perenna-alue. Kartiomuotoisten tuoksupoppeleiden kujanteen leikkaaminen lopetettiin 1950-luvun puolivälissä ja puut alkoivat nopeasti kasvaa luonnollisempaan muotoonsa, mikä osaltaan muutti puiston luonnetta.

Vuonna 1963 leikkikenttien yhteyteen rakennettiin pieni leikinohjaajan rakennus (ks. kuva 41). Valokuva pallopelikentästä vuodelta 1964 (ks. kuva 37) osoittaa, että puistossa ovat tuolloin edelleen säilyneet alkuperäiset istutusalueiden suoja-aidat sekä roska-astiat. Suoja-aidoista huolimatta nurmikoille on tallaantunut uusia kulkureittejä. Vanhat koivunjalkapenkit on korvattu uusilla vihreillä, ns. göteborgilaisilla penkeillä. Kuvista näkyy, että pallokenttä on rajattu metalliverkkoaidalla ja valaisimina ovat 1950-luvulla asennetut valaisimet. Kenttää reunustanut pensasaita on osittain hävinnyt ja säästyneeltä osaltaan huonokuntoinen. Vuosina 1966–1967 Helsingissä rakennettiin ja uusittiin ulkovalaistusta monin paikoin, jolloin myös Tehtaanpuisto sai uudet valaisimet.³² Vanhat korkeat valaisimet korvattiin uusilla matalammilla, tyylieltyillä lyhtymallisilla valaisimilla.

Kuva 36 | Kirkon länsipuolinen puiston osa vuonna 1956. Lähellä kirkkoa oleskelua varten oli suorakaiteen muotoinen

alue, jota reunusti yksinkertainen kaide sekä pensasistutukset (vertaa suunnitelma-
piirustus kuva 25). Tehtaanpuiston toisella

puolella näkyy Eiran huvilakaupunginosa. Valokuva C. Grünberg. HKMKA.

Kuva 37 | Pallopelikenttä vuonna 1964 Laivurinkadulta Sepänkadun suuntaan katsottuna. Kenttää ympäröi metalli-

verkkoaita sekä suureksi kasvanut mongolianvaahtera-aita. Puisto on saanut uudet valaisimet sekä penkeiksi ns. göteborgilai-

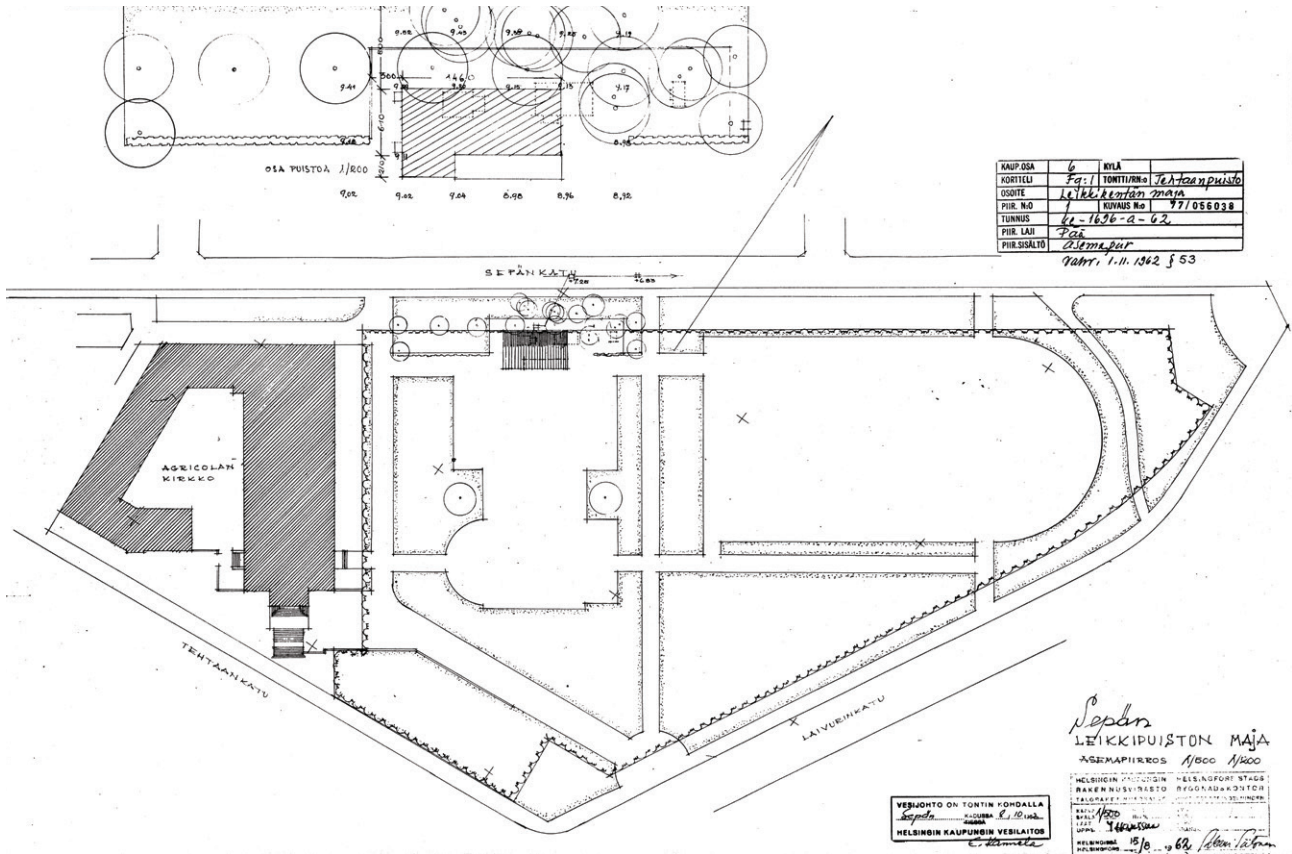
sen penkkimallin. Valokuva C. Grünberg. HKMKA.

Kuva 38 | Sepänkatu vuonna 1964. Sepänkadun kävelytieta reunusti kaksirivinen pensasaidanne ja sen takana oli lehmusrivi.

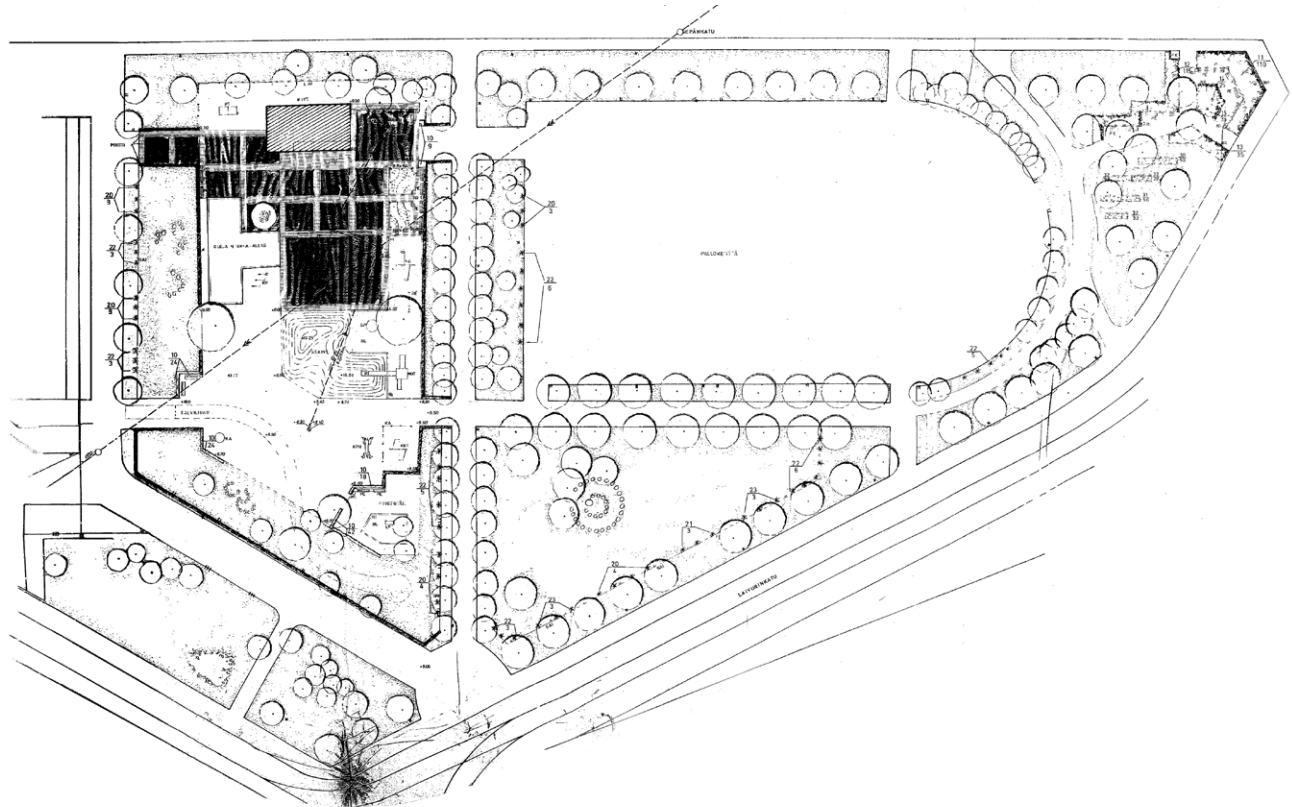
Etummainen rakennus on Sepänkatu 1, joka oli puistoa ympäröivistä rakennuksista viimeiseksi purettu. Tilalle rakennettu

nykyinen rakennus valmistui vuonna 1972. Valokuva C. Grünberg. HKMKA.

Kuva 39 | Vuoden 1962 leikkipuistora-
kennuksen suunnitteluun liittyvä piirus-
tus, jossa näkyy leikkialueiden välisen

nurmi- ja perenna-alueen poistuminen.
Helsingin rakennusvalvontavirasto.

Kuva 40 | Maisema-arkkitehti Lars Liljeforsin Tehtaanpuiston kunnostussuunnitelma
vuodelta 1980. Suurimmat muutokset

vanhaan puistoon Liljefors teki liittyen leikki-
kentän laajentamiseen ja päivittämiseen sekä
puiston koillisnurkan järjestelyihin. KPOA.

1970-luvun lopun valokuvissa näkyy, että leikkipuistoon on pystytetty runsaasti uusia leikkivälineitä. Perinteisempien leikkivälineiden lisäksi puistossa oli puuseppä Kalle Virtasen puisia eläinaiheisia veistoksia, jotka toimivat leikkivälineinä. Talvisin leikkipuiston loiva mäki sekä liukumäki rakennettiin jäämäeksi, jota reunusti lumivallit. Kuvat kertovat hyvin leikkipuiston suosioista myös talviaikaan. Myös kirkon länsipuolista puistonosaa kunnostettiin 1970-luvun alussa³³.

Tehtaanpuistoon tehtiin perusparannus vuonna 1980, jolloin suunnittelijana oli maisema-arkkitehti Lars Liljefors. Liljeforsin suunnitelma noudatti pääosin Brunilan suunnitelman linjoja, mutta puiston yksityiskohtia muutettiin monin paikoin. Suurin muutos koski leikkikenttien uudelleenjärjestelyä sekä puiston koilliskulmaa, Sepänkadun ja Laivurinkadun risteyskohtaa. Uusi leikkialue muodostui laajennetusta leikkialueesta, johon oli sijoitettu runsaasti uusia leikkivälineitä. Vuosien varrella kulumisen myötä aiheutuneet muutokset ja lopulta Liljeforsin suunnitelma kunnostus hävittivät näkyvistä alkuperäisen Brunilan suunnitteleman leikkialueen luonteen.

Puiston koilliskulmaan rakennettiin Liljeforsin suunnitelman mukaisesti pensas- ja perennaistutusten muodostaman alue, jonka käytävien laidoilla oli penkkejä oleskelua varten. Suunnitelmassa puiston eri leikki- ja pelikenttien välisille alueille sijoitettiin uusia perennaistutuksia sekä eri puolille puistoa luonnonkivistä koottuja asetelmia yksityiskohdiksi. Laivurinkatua reunustavan puurivin taakse sijoitettiin erilaisia köynnöksiä kasvamaan verkkoaitaa vasten. Samalla periaatteella sijoitettiin köynnöksiä puiston halki menevän puukujanteen länsipuolen puiden taakse sekä pallokentän aitaa vasten muutamain paikoin paikkaamaan kuolleita pensaita.

Liljeforsin suunnitelmasta näkyy, että leikkikenttää ympäröinyt vanha orapihlaja-aita oli paikoitellen kuollut ja sitä jouduttiin paikkailemaan. Kauttaaltaan aitaa ei kuitenkaan palautettu. Liljeforsin suunnitelmasta näkyy, että orapihlaja-aidan linjaa oli muutettu jo ennen Liljeforsin kunnostussuunnitelmaa; Sepänkadulta kirkolle johtavaa käytävää reunustaa orapihlaja-aita, joka on suunnitelmassa merkitty merkinnällä ”oleva orapihlaja-aita”, mutta tämä ei ole aidan alkuperäinen linjaus. Leikki- ja pelikenttien välisen kujanteen suuriksi kasvaneet poppelit Liljefors säilytti. 1980-luvun kunnostusten yhteydessä kirkon lännenpuoleinen puistoalueelle rakennettiin koira-aitaus³⁴, mikä kattoi valtaosan länsiosan puistoalasta.

1990-luvun alussa leikkipuiston 1960-luvulla

rakennettu rakennus korvattiin uudella, hieman suuremmalla rakennuksella. Suurin osa suureksi kasvaneista tuoksupoppeleista kaadettiin vuonna 1993 ja tilalle istutettiin pylväshaapakujanne³⁵. Jäljelle jätetyt kaksi poppelia kasvavat edelleen leikkipuiston portin pielessä (ks. kuva 79). Lajivaihdoksen myötä puiston itäpuolelta avautui näkymälinja puiden lomasta peli- ja leikkikentän yli kirkolle, mikä lienee ollut tarkoituksena myös Brunilan suunnitelmassa.

Vuonna 2007 Vireo Oy laati Tehtaanpuiston leikkipuiston perusparannussuunnitelman (ks. kuva 47). Suunnitelma perustui 1980-luvulla tehtyyn Liljeforsin suunnitelmaan ja sen muotokieleen, vaikkakin varsinaista leikkialuetta laajennettiin jälleen hieman entisestään etelän suuntaan. Suunnitelmassa pääpaino oli leikkipuiston kasvillisuuden uusimisessa ja leikkivälineiden päivytyksessä.

Mikael Agricolan kirkon länsipuolella olevan puiston osa on mitä ilmeisemmin koettu varsin erilliseksi puisto-osaksi, sillä puistoon tehdyissä kunnostussuunnitelmissa ei ole lainkaan esitetty tätä aluetta. Puistokorteista voidaan kuitenkin nähdä, että tätäkin puisto-osaa aika-ajoin päivitettiin uusin istutuksin.

Kuva 41 | Tehtaanpuiston leikkipuisto 1970-luvun asussa. Kentälle oli rakennettu rakennus leikinvalvoja varten ja leikkivälit olivat kokonaan uusittu. KPOA.

Kuva 42 | Pelikenttä 1970-luvulla leikkipuiston suuntaan katsottuna. Pelikentän aitojen takana näkyy suureksi kasvaneiden poppeleiden kujanne sekä niiden takana leikattu orapihlaja-aita, joka rajaa näkymiä leikkipuistoon. KPOA.

Kuva 43 | Poppelikujanne syksyllä 1970.
Valokuva Simo Rista. HKMKA.

Kuva 44 | Näkymä Sepänkadun länsipäästä, nykyisen koirapuiston yli, Tehtaan-
kadun suutaan. Taustalla näkyy Tehtaan-
katu 34a. Kuva syksyltä 1973. Valokuva
Eeva Rista. HKMKA.

Kuva 45 | Jäämäenlaskua Tehtaanpuistossa talvella 1978. KPOA

Kuva 46 | Liljeforsin suunnitteleman kunnostuksen rakennustyöt käynnissä kesällä 1980. KPOA.

Kuva 47 | Vire Oy:n Tehtaanpuiston leikki-
puiston perusparannussuunnitelma vuodelta
2007. Perusparannukseen ryhdyttiin, sillä
puistossa tarvittiin leikkialueelle lisää tilaa.
Leikkipuisto ulottuu eteläreunaltaan jo
kirkolle johtavaan käytävään asti. KPOA.

7 PUISTON NYKYTILA

LIITTYMINEN YMPÄRISTÖÖN JA YLEINEN TOPOGRAFIA

Tehtaanpuisto sijaitsee Punavuoren kaupunginosan eteläkärjessä, missä siihen rajautuvat myös Ullanlinnan ja Eiran kaupunginosat. Puistoa reunustavat Tehtaankatu ja Laivurinkatu antavat puistolle vilkasliikenteiset kehykset, mutta Sepänkadun puolelta tunnelma on rauhallisempi. Kaikilla puistoa ympäröivillä kaduilla on kadunvarsipysäköinti puiston puoleisella reunalla. Mikael Agricolan kirkko jakaa puiston kahteen erilliseltä tuntuvaan osa-alueeseen.

Kirkon lännenpuoleinen puisto-osa on rajattu suurimmaksi osaksi koira-aitaukseksi. Maastoa on tasattu, mutta maastonmuotoja ja kalliopintoja on muutamain paikoin jätetty näkyviin. Maaston korkein kohta on pienellä kalliokohoumalla, joka kohoaa +9,6 metriin. Muutoin maasto viettää noin 9 metristä Tehtaankadun noin 6 metriin. Vietto on Sepänkadulta kohti Tehtaankatua ja puiston aivan länsipäätä kohti Tehtaankadun ja Sepänkadun risteystä. Lähellä kirkon seinustaa on maastonmuodoista havaittavissa paikalla ennen sijainneen terasoidun oleskeluaukion kohta.

Kirkon idänpuoleinen osa on pinnanmuodoiltaan selvästi tasatumpi kuin läntinen osa. Maaston korkein kohta, +10,4 metriä, on Sepänkadun ja Laivurinkadun kulmassa, mistä maasto alkaa viettää kohti puiston keskiosaa. Idänpuoleisen puiston keskipaikkeilla vietto vähitellen kallistuu kohti Tehtaankatua. Kirkon kaakkoiskulmalla, lähellä Tehtaankatua, maaston korkeusero on tasoitettu kivisellä tukimuurilla. Muurin korkeus on suurimmillaan noin 3,5 metriä kirkon kohdalla, pienentyen noin 1,5 metriin itään päin mentäessä.

Kuva 48 | Näkymä puiston länsipuolen laidalta, Sepänkatua pitkin koilliseen. Kallioharjanteita on muutamain paikoin säästetty puiston tähän osaan. Kadulla on säilynyt vanha nupu- ja kenttäkiveyspäällyste, joka muodostaa puiston reunalle kehyksen PK.

Kuva 49 | Sepänkadun ja pelikentän väliseltä alueelta puiston maanpinnantaso nousee jyrkähkösti, ennen kuin maasto alkaa laskea pelikentän kohdalla kohti Tehtaankatua. PK.

jäljellä oleva orapihlaja-aita on leikkikentän eteläsi-
vustalla. Tämä pensasaidan palanen ei kuitenkaan
ole jääne Brunilan suunnittelema puistosta, vaan
se on tähän kohtaan myöhemmin istutettu. Leikki-
kenttä on sommitelmaltaan lähes kokonaan alkuperäi-
sestä muuttunut. Aikaisemmin pensasaitojen suoja-
amat kaksi kenttää ovat laajentuneet yhdeksi avoimeksi
kentäksi. Samoin kirkon lännenpuoleinen osa-alue on
muuttunut luonteeltaan koira-aitauksen rakentami-
sen myötä, jolloin mm. kirkon seinustan lähellä ollut
suorakaiteen muotoinen oleskeluaukio on joutunut
väistymään.

KÄYTÄVÄT, RAKENTEET JA KALUSTEET

Puiston käytävät ovat 2–4 metriä leveitä, pääosin
sorapintaisia käytäviä. Kirkon läheisyydessä on paikoin
päällysteenä asfalttia. Paikoitellen nurmialueille on
syntynyt kulutuksen myötä uusia kulkuväyliä. Puiston
sisällä sorakäytävät rajautuvat nurmialueisiin pääosin
ilman reunakiveystä. Poikkeuksena tästä ovat kirkolle
Tehtaankadulta johtavan orapihlaja-aidan reunus-
tama käytävä, pelikentän eteläkulmaus sekä kirkon
lännenpuoleisen puiston voimakkaammin viettä-
vien käytävien reunat, joissa on luonnonkiviset vesi-
kourut. Lisäksi nupureunakiveä on lyhyinä pätkinä
puiston sisällä olevan vaahterakujanteen reunassa
sekä kukkakioskin edustalla. Koillisnurkassa ovat
pensasistutukset rajautuvat sorakäytäviin betonireu-
nakivellä (ks. kuva 54). Muutoin paitsi kukkakioskin
kohdalta, Tehtaankadun ja Laivurinkadun asfalttipin-
taiset kevyenliikenteenväylät liittyvät puiston sora- ja
nurmipintoihin ilman reunakiveystä. Sepänkadun
jalkakäytävässä on säilynyt lähes sama nupu- ja kent-
täkiveystyyli, joka näkyy 1900-luvun alun valokuvissa
(ks. kuvat 9 ja 48). Syntyneet muutokset ovat johtu-
neet ajoväylän leventämisestä. Nurmialueet, joilla ei
ole reunakiveä, ovat reunoiltaan hieman epätasaisia ja
kuluneita, mikä heikentää puiston yleisilmettä. Sepän-
kadun ja Tehtaankadun kulmauksessa sekä kiveykset
että nurmialueet ovat vaurioituneita. Leikkikentällä
istutusalueet on rajattu hiekka-alueista lautareunuk-
sella. Lisäksi leikkikentän istutuksia ovat suojaamassa
pyöreäputkiset metalliset suojakaiteet.

Kirkkoon liittyvät portaat, muurit ja tukimuu-
rit ovat luonnonkiveä. Peli- ja leikkikenttiä ympäröi
vihreä kolmilanka-aita. Koira-aitaus on harmaata
teräsverkkoa.

Roska-astiat ja penkit ovat läpi puiston yhtenäiset.
Roska-astioina on käytetty pylvääseen kiinnitettyä
City-mallia ja penkit ovat ns. göteborgilaisia penkkejä.
Valaisimia on kolmenlaisia, joista Victor -malliset ovat
käytävien varrella, Idman Ville -malliset valonheit-

Kuva 52 | Näkymä pelikentälle Sepänkadun
suuntaan. PK.

Kuva 53 | Suurimmassa osassa puistoa
käytävät rajautuvat nurmialueisiin ilman
reunakiveystä. Puistossa on nykyään ns.
göteborgilaisia penkkejä ja City -mallisia
roska-astioita. PK.

Kuva 54 | Puiston koillisnurkan istutukset
rajautuvat sorakäytäviin betonireunakiveyk-
sellä. PK.

Kuva 55 | Suurten vaahteroiden latvukset luovat lehvästöllään katon käytävän ylle. Pensaiden katoamisen myötä puistossa ei ole

näkymiä voimakkaasti rajaavia elementtejä, jolloin esimerkiksi katujen liikenne näkyy puistoon. PK.

Kuva 56 | Pelikentän ja Sepänkadun välissä on kapea käytävä, joka on todennäköisesti muodostunut paikalle kulutuksen myötä.

Lehmusrivin alaoksat tekevät käytävästä hieman ahtaam oloisen. Kuvassa näkyy myös Sepänkadun vanha valaisinmalli sekä

pelikentän aita, joka on paikoin vaurioitunut.

timet urheilukentän valaisemista varten ja Sepänkadun varrella on HKR:n vanha valaisintyyppi. Lisäksi puiston puolelle ulottuu muutamia teräspylväitä, jotka kannattelevat katujen yllä olevia riippuvalaisimia. Monin paikoin rakenteita ja kasvillisuutta suojaamaan on tuotu suuria luonnonkiviä. Lisäksi osalla puista on metalliset runkosuojat. Autoilla kulkemista on estetty betonisten ajoesteiden, huomiopylväiden ja liikennemerkkien avulla. Idänpuoleisen puiston keskellä on puiseen pylvääseen kiinnitetty kyltti, joka kertoo puiston olevan Tehtaanpuisto. Puiston reunoilla, katujen vierustoilla on runsaasti liikennemerkkejä, sähkökaappeja ja pysäköintimaksuautomaatteja.

Leikkikentällä on runsas kokoelma eri leikkivälineitä, kuten erilaisia keinoja, liukumäkiä ja kiipeilytelineitä, suuri kiipeilyverkko, pari hiekkalaatikkoa, puuveistoksia sekä kolmipyöräisiä polkupyöriä.

RAKENNUKSET

Tehtaanpuistossa sijaitsee neljä pienehköä rakennusta, jotka ovat rakentuneet paikalle eri vuosikymmeninä. Puiston länsikulmassa on 1950-luvulla rakennettu³⁶ punatiilinen 'mukavuuslaitos', jossa nykyään sijaitsee kuppila (ks. kuva 57). Rakennus on päivitetty katujenpuoleisilta julkisivuilta puisella terassirakenteella. Leikkikentän yhteydessä on 1990-luvun alussa rakennettu valkoinen leikkipuistorakennus (ks. kuva 58). Rakennus on suurempi kuin sitä edeltänyt 1960-luvulla rakennettu puinen 'leikinohjaajan rakennus' (ks. kuva 41) ja se toimii rajaavana elementtinä Sepänkadun suuntaan. Tehtaankadun ja laivurinkadun risteyksessä on puinen kukkakioski (ks. kuva 59). Rakennuksen sijainti lähellä risteystä, puiston rajalla ja suurten puiden alla, tekee siitä suhteellisen huomaamattoman puistosta katsottuna. Uusimpana rakennuksena on puiston koilliskulmaan tullut HKR City -mallinen käymälärakennus (ks. kuva 60). Kaikki puiston rakennukset ovat tyyliltään keskenään erilaisia.

Kuva 57 | Tehtaankadun ja Sepänkadun kulmassa sijaitseva vanha 'mukavuuslaitos', joka toimii nykyään karaokebaarina. PK.

Kuva 58 | Leikkipuistorakennus. PK.

Kuva 59 | Tehtaankadun ja Laivurinkadun risteyksen lähellä oleva kukkakioski sijaitsee suurten puiden muodostaman lehvästön alla. PK.

Kuva 60 | Puiston koilliskulmassa sijaitsee uusi käymälärakennus. PK.

Kuva 61 | Laivurinkadun yli 100-vuotias jalavarivi, joka on puiston vanhin säilynyt istutus. PK.

Kuva 62 | Koirapuiston ja Sepänkadun välinen alue. PK.

Kuva 63 | Kirkon ja leikkipuiston välinen alue. Keskellä näkyy hevostastanjarivi. Käytävien risteysalueiden nurmikot ovat kuluneita. PK.

KASVILLISUUS

Puiston pääpuulajeina ovat lehmukset, pylväshaa- vat, vaahterat sekä jalavat. Myös kirkon läheisyydessä olevat hevostastanjat ja tammet erottuvat selvästi suuren kokonsa vuoksi. Kasvit ovat suurelta osin lehtipuita ja -pensaita, mutta tukimuurin edustalla kasvaa viisi kookasta douglaskuusta ja kirkon luoteispuolella Sepänkadun varrelle on melko hiljattain istutettu rykelmä marjakuusia. Perenna- tai kesäkukkaistutuksia puistossa on vain rakennusten lähellä ruokkuistutuksina.

Kujannepuina käytetyt puulajit vaihtelevat puiston eri osissa. Vanhin kujanne on Laivurinkatua reunustava 18 jalavan muodostama rivi, joka on 1800–1900-lukujen vaihteesta (ks. kuva 61). Rivin keskellä on pari nuorempaa yksilöä, jotka on todennäköisesti istutettu paikkaamaan poistettuja puita. Sepänkadun reunuksen puurivi muodostuu pääosin lehmuksista, mutta kirkon pohjoispuolella seassa on kaksi vaahteraa ja Sepänkadun länsipäässä viimeisinä puina on vaahtera sekä jalava. Leikkikentän ja pelikentän välissä oleva puukujanne koostuu 35 pylväshaavasta (ks. kuva 50). Rivi on hieman epätasainen, sillä siitä on poistettu kuolleita tai huonokuntoisia yksilöitä. Leikkikentän kirkonpuoleista sivua reunustaa kuuden hevostastanjan rivi. Pelikentän vierustassa, puiston keskellä oleva vaahterakujanne on epätasainen sekä rivivälien että puiden kunnan suhteen. Kirkon länsiseinustaa reunustaa vaahterat kujannemaisesti, vaikka puut eivät suoraan riviin olekaan istutettuja.

Puut ovat selvästi suurimmassa roolissa puiston kasvillisuudessa, mutta paikoin käytäviä reunustaa myös koristepensaat, kuten happomarjat ja kurtttulehtiruusut. Puiston koilliskulmassa on Lars Liljeforsin vuonna 1980 suunnittelemat pensasistutukset, joissa on muun muassa kuusamaa, kurtttulehtiruusua sekä valamonruusua. Liljeforsin suunnitelmassa puistoon oli merkitty istutettavaksi runsaasti teräsverkkoaitaa vasten kasvavia köynnöksiä, mutta nykyään tällaista aitaa löytyy ainoastaan Laivurinkatua reunustavien jalavien takaa noin 30 metrin pituiselta matkalta.

Yksi puiston vanhimpia teemoja, leikattu orapihlaja-aita, joka aikaisemmin reunusti leikkikenttiä sekä Tehtaankadun ja Laivurinkadun risteysalueen tuntumassa ollut pientä aukiomaista aluetta, on supistunut nykyään vain leikkikentän eteläpuoleiselle sivulle (ks. kuva 64). Aita on pääosin hyväkuntoinen. Leikkikentällä kasvaa kolme tammea, joista suurin on säilynyt Tehtaanpuiston perustamisen ajoilta.

Puiston nurmikot ovat paikoin kuluneita ja kaikista varjoisimmilla paikoilla suurten puiden ja pensaiden alta nurmikko on kokonaan hävinnyt. Käytävien risteyskohdissa nurmialueiden kulmat ovat pyöristyneet ja kuluneet talleamisen vuoksi.

PUISTON SÄILYNEISYYS

Tehtaanpuistoon on vuosikymmenten aikana tehty useampi perusparannus, joiden myötä siellä on aina tapahtunut muutoksia. Käytäväverkoston rakenne sekä eri käytävien väliset hierarkiaerot, ja siten puiston tilajako ovat kuitenkin säilyneet 1930-luvulta nykypäivään varsin hyvin. Brunilan suunnitelman piirteet ovat puistosta helposti löydettävissä, vaikkakin muutoin puiston tyyli on muuttunut. Nämä muutokset syntyvät suurelta osin siitä, että merkittävässä roolissa olleet istutusaiheet, kuten muotoon leikatut pensasaidat, ovat kadonneet, minkä vuoksi on syntynyt muutoksia eri puistotilojen rajautumisessa. Kasvilajit ovat muutoinkin yksipuolistuneet vuosikymmenten aikana, etenkin pensaiden osalta. Lisäksi ympäröivien kortteleiden vaihtuminen kaksikerroksisista puukortteleista monikerroksisiin kerrostaloihin on muuttanut puiston tunnelmaa. Suurimmat muutokset vuosien varrella ovat kuitenkin tapahtuneet kirkon vieressä olevan leikkialueen rakenteeseen liittyen, eikä Brunilan suunnittelema leikkipuisto ole enää juurikaan hahmotettavissa. Leikkivälineitä on päivitetty aika-ajoin vastaamaan aikansa vaatimuksia ja istutuksia on jouduttu uusimaan.

Kirkon länsipuolella puiston käyttötarkoitus on kokonaan muuttunut alkuperäisestä koira-aitauksen perustamisen myötä, mutta muutoin tilarakenne on jokseenkin säilynyt. Kirkon seinustan lähellä ollut oleskeluaukio on poistettu, mutta sen reunat on yhä havaittavissa terassoiduista maastonmuodosta.

VAURIOITA JA RISTIRIITOJA

- Puisto on tyyllisesti muuttunut vuosikymmenten aikana, vaikkakin perusrakenne, kuten käytäväverkosto ja eri toimintojen alueet ovat säilyneet.
- Puistoon on rakennettu pieniä rakennuksia, jotka ovat tyyllisesti keskenään erilaisia.
- Puistoon kohdistuu paljon kulutusta, mikä näkyy puiston yleisenä kulumisena.
- Osa puukujanteista on epätasaisia poistettujen puiden vuoksi.
- Koilliskulman 1980-luvulla tehdyt muutokset poikkeavat tyyllisesti puiston muusta tyylistä.
- Pelikentän aidat ovat paikoin rikkoutuneita.
- Sepänkadun kevyenliikenteenväylän luonnonkivipäällysteet ovat paikoin vaurioituneita.
- Kirkon länsipuolella oleva koira-aitaus on hyvin kulunut.

Kuva 64 | Laivurinkadulta kirkolle johtava käytävä. Kuvassa näkyy leikkipuiston eteläreunalla säilynyt muotoon leikattu orapihlaja-aita. Tällaiset oleskelualueita sekä käytäviä reunustavat muotoon leikatut pensasaidat olivat 1930-luvulla toteutetun puiston yksi kantavista teemoista. PK.

8 KUVAPARIVERTAILU

Historiallisen kuvamateriaalin perusteella on selvitetty puistoalueella tapahtuneita muutoksia. Tämän historiaselvityksen kannalta tärkeimmät vanhojen kuvien esittämät näkymät kuvattiin uudelleen kesällä 2011. Seuraavat kuvaparit kertovat konkreettisesti niistä muutoksista, joita Tehtaanpuistossa on tapahtunut sitten 1930-luvun.

Kuva 65 | Näkymä Tehtaankadulta Mikael Agricolan kirkolle päin. Kuva on otettu pian kirkon valmistumisen jälkeen 1930-luvun lopulla. MVKA.

KUVAPARI 1

Tehtaanpuiston muutos ennen sen rakentamista 1900-luvun alusta tähän päivään. Vanhassa valokuvassa vasemmalla puolella näkyy Laivurinkadun varteen istutettu jalavarivi, joka reunustaa puistoa vielä tänäkin päivänä.

Kuva 66 | Valokuva vuodelta 1907 Laivurinkatu 37:stä lounaaseen. HKMKA.

Kuva 67 | PK.

KUVAPARI 2

Agricolan kirkon eteen istutettiin runsas puu- ja pensasistutus 1930-luvun lopulla Birger Brunilan suunnitelman mukaisesti. Nykyään tästä kohdasta katsottuna edustan suureksi kasvaneet puut peittävät kirkon lähes kokonaan. Lisäksi nurmikolle on synty-

nyt muutamia uusia kulkureittejä. Vanhassa kuvassa vasemmalla puolella näkyvistä pensasistutuksista suurin osa on hävinnyt.

Kuva 68 | Valokuva todennäköisesti 1930-luvun lopulta. Valokuva Pietinen. MVKA.

Kuva 69 | PK.

KUVAPARI 3

Leikkipuisto Brunilan suunnitelman mukaisena 1950-luvun alussa sekä alla sama kohta nykyasussa, Vireo Oy suunnitelman mukaisesti kunnostettuna. Taustalla olevan Sepänkadun rakennukset ovat vaihtuneet ja katuja rajaavat lehmukset ovat kasvaneet suuriksi. Leikkipuisto on muuttanut lähes kokonaan asunsa, mutta suurin osa sitä reunustavista puula-

jeista on säilynyt samana. Poikkeuksena tästä on kuvien oikeassa laidassa erottuvan kujanteen puurivi, jossa poppelit ovat korvautuneet pylväshaavoilla. Mielenkiintoinen yksityiskohta on kuvien oikealla puolella näkyvä tammi, joka on säilyttänyt paikkansa leikkipuistossa.

Kuva 70 | Leikkipuisto 1950-luvun alussa. HKMKA.

Kuva 71 | PK.

KUVAPARI 4

Näkymä Tehtaankadun ja Laivurinkadun risteyksestä puiston poikki Sepänpäädulle. Vaikka tämä kohta ei pohjapiirustuksissa ole suuresti muuttunut, maisema vaikuttaa varsin erilaiselta. Puiston selkeälinjainen muotokieli on pehmentynyt, puusto kasvanut suureksi, katujen opasteiden määrä on

moninkertaistunut ja puiston reunalle on rakennettu kukkakioski. Lisäksi päätenäkymänä ollut Sepänpäädun rakennus on vaihtunut kaksikerroksisesta puutalosta kahdeksan kerroksiseen lamellitaloon.

Kuva 72 | 1950-luvun näkymä Tehtaankadun ja Laivurinkadun kulmalta Tehtaanpuistoon. HKMKA.

Kuva 73 | PK.

KUVAPARI 5

Kuvapari 5 on leikkikentältä Laivurinkadun suuntaan katsottuna. Puisto on saanut runsaasti uusia leikkivälineitä, leikkikenttää rajannut muotoonleikkattu pensasaita on poistettu ja puukujanteen puulaji vaihdettu. Kasvilajimuutokset ovat synnyttäneet pidemmät näkymät puiston halki.

Kuva 74 | C. Grünbergin valokuva 1950-luvun puolivälistä. HKMKA.

Kuva 75 | PK.

KUVAPARI 6

Näkymä Laivurinkadulta pelikentälle. Pelikenttää ympäröivät mongolian vaahterat näkyvät vielä 1960-luvun kuvissa, vaikkakin huonokuntoisena. Nykyään kenttää rajaa uusi aita ja vanhat puurivit sekä -kujanteet.

Kuva 76 | C. Grünbergin valokuva Tehtaanpuiston pelikentästä vuodelta 1964. HKMKA.

Kuva 77 | PK.

PUISTON ARVOKKAAT OMINAISPIIRTEET:

- Puistoa ympäröivä, erityisesti kaupunkikuvallisesti arvokas puurivi
- Puiston sisällä oleva, arvokas puurivi tai -kujanne
- Merkittävä yksittäispuu
- Tärkeä näkymälinja
- Tärkeä näkymälinja puiston alkuperäistä käytäväakselia pitkin.
- Säilyneet, tyyliään funktionalistiset reuna-alueet

JATKOSUUNNITTELUSSA ERITYISESTI HUOMIOITAVIA KEHITYSKOhteita:

- Koira-aitauksen alueen kunnostaminen. Vaihtoehtoisesti aitauksen poistaminen ja alueen muuttaminen puistoksi.
- Leikkikentän eteläpäädyn nurmialueen ja muotoon leikatun pensasaitarajauksen palauttaminen mahdollisuuksien mukaan.
- Puiston koilliskulman muuttaminen funkkistyylliseksi. Tavoitteena, että puiston koko Laivurinkadun / Tehtaankadun reuna on tyyliään yhtenäinen.
- Pelikentän päädyn puolikaaren palauttaminen.

Kuva 78 | Kuvassa on esitetty Tehtaanpuiston arvoja ja kehittämisperiaatteita 1:2000. Maisema-arkkitehtitoimisto Näkymä Oy. Kantakartta © KMO 2014.

9 KOHTEEN ARVO

Tehtaanpuisto on osa valtakunnallisesti merkittävää Eiran kaupunginosan, Huvilakadun korttelien ja Mikael Agricolan kirkon kulttuuriympäristöä. RKY-alueen perusteluissa ei ole erikseen mainintaa tai kuvausta Tehtaanpuistosta. Puisto edustaa oman aikakautensa tyyppillistä suunnittelua, jossa urheiluja leikkialueet ovat integroitu saumattomasti osaksi laajempaa puistosommitelmaa. Muita vastaaventyypisiä puistosommitelmia Helsingistä löytyy mm. Hesperian esplanadilta ja Topeliuksenpuistosta.

PUISTOHISTORIAALLISET ARVOT

Puiston alkuperäinen Birger Brunilan 1930-luvulla suunnittelema tilarakenne ja ulkoasu muodostuivat keskeisenä avotilana toimivasta urheilukentästä, leikkikenttää rajaavista muotoon leikatuista lehtipensasaidoista, puistoa kehystävistä puuriveistä sekä reunaosien nurmialueista, joilla kasvoi väljästi yksittäispuita. Käytävien linjat olivat pääosin suorina. Alueen poikki kulkevaa pääkäytävää reunusti muotoon leikattujen poppeleiden kujanne. Osa kenttien päädyistä oli sommiteltu puolikaaren muotoon. Puisto edusti melko tyylipuhdasta funktionalismia, joskin muotoon leikattuja kasviaiheita voitaneen pitää myös aiemmin muodissa olleen ns. arkkitehtonisen puutarhatyylin vaikutuksena suunnitteluun. Leikatut pensasaidat viittaavat arkkitehtoniseen sommitteluun, mutta niitä on käytetty funktionaalisesti rajaamaan leikkialueita.

Suurin muutos alkuperäiseen suunnitelmaan nähden on leikkikentän laajentuminen 1980- ja 2000-lukujen suunnitelmien myötä. Leikkialue ei enää jää nurmikenttien ympäröimäksi, vaan kaikki alue on otettu hyötykäyttöön ja se rajautuu suoraan reunustaviin käytäviin. Toinen suuri muutos on muotoon leikattujen pensasaitojen häviäminen. Puiston koilliskulmaan toteutettiin 1980-luvun suunnitelman mukaan pensastutuksin rajattu oleskelunurkkaus, joka poikkeaa tyyliään huomattavasti Brunilan funktionalismin vähäeleisyydestä. Lännenpuoleinen koira-aitaus jää erilleen kirkon taakse, eikä se nykyasussaan sommitelullisesti tunnu liittyvän muuhun puistoon.

Puistossa on jossain määrin säilynyt sen alkuperäinen tunnelma vuosikymmenten aikana tapahtuneista muutoksista huolimatta. Tilarakenteesta ovat säilyneet käytävien paikat, rajaavat puurivit, keskeisen kenttäalueen sijoittuminen osana sommitelmaa sekä tärkeimmät näkymälinjat. Lisääntyneen käytön

vaatimusten myötä tehdyt leikkialueiden laajennukset lienevät pääosin peruuttamattomia. Osa muutoksista on kuitenkin sellaisia, että puiston alkuperäinen ilme voidaan niiltä osin haluttaessa palauttaa.

TOIMINNALLISET ARVOT

Tehtaanpuistoon liittyvät vahvasti toiminnalliset arvot. Brunilan aikana suunnittelulla pyrittiin vastamaan myös yhteiskunnallisiin muutoksiin. Liikuntakulttuurin suosion kasvaessa puistoihin liitettiin paljon toiminnallisia urheilualueita. Myös Tehtaanpuiston sisältö ja ulkoasu ovat alkujaan kehittyneet siitä tarpeesta, että ympäröivien alueiden lapset ovat tarvinneet paikan, missä urheilla ja leikkiä. Tällaisen vapaamuotoisen toiminnan ympäristöt ovat kanta-kaupungissa nykyään harvinaisia. Puiston toiminnallisuutta on entisestään lisännyt kirkon lännenpuoleisen osan muuttaminen koira-aitaukseksi.

Liikunta ja leikit muodostavat edelleen puiston pääkäyttötarkoituksen ja siten yhden puiston tärkeimmistä arvoista.

KAUPUNKIKUVALLISET ARVOT

Kaupunkikuvallisesti Tehtaanpuisto on tärkeä liitos kolmen hyvin erittyneen kaupunginosan välillä. Eiran huvilat, Ullanlinnan kivikorttelit ja Punavuoren 1960-luvun lamellit istuvat hyvin saman puistokolmion eri laiduille, kun suuret puistopuut pehmentävät ja häivyttävät niiden rakennustaiteellisesti hyvin erilaisia piirteitä. Puiston visuaalisena vahvuutena onkin komeaksi kasvaneet puut, jotka kehystävät näyttävästi puistoa. Puulajit ovat vaihtelevia ja tuovat monipuolisuutta puiston ilmeeseen.

Puiston kaupunkikuvallista merkitystä korostaa sen asema alueen maamerkin Mikael Agricolan kirkon ympäristönä. Puisto on tärkeä kehys kirkolle ja toimii sille eräänlaisena vihreänä jalustana. Puiston vapaatilat mahdollistavat pitkät näkymälinjat kohti kirkkoa ja sen tornia.

Kuva 79 | Kirkko näkyy komeasti katsottaessa puiston koilliskulmalta pelikentän suuntaan. Kuvan keskellä, pylväshaapakujanteen päätteenä on kaksi tuoksupoppelia jäänteinä 1930-luvun istutuksista. PK.

10 JATKOSUUNNITTELUN TAVOITTEET

Jatkosuunnittelun tavoitteena on puiston tilarakenteen, kaupunkikuvan ja toiminnallisten arvojen säilyttäminen ja mahdollisuuksien mukaan parantaminen. Alkuperäisen Brunilan suunnitelman mukaisten puistoaiheiden palauttamista voidaan tutkia osana jatkosuunnittelua.

Säilyneistä kasvillisuusaiheista kaupunkikuvallisesti merkittävimpiä ovat katuja reunustavat puurivit. Puiston sisäiset kujanteet täydentävät niitä. Niiden vaurioitumista tulee välttää ja tarvittaessa ne tulee suunnitelmallisesti uudistaa. Puurivit ja -kujanteet muodostavat tilarakenteen kehiksen, jonka sisään jäävät avoimet tilat, joihin eri toiminnot sijoittuvat. Puistossa tehtävät muutokset tulee pyrkiä sovittamaan mahdollisimman hyvin alkuperäiseen tilarakenteeseen istuviksi.

Puistoon mahdollisesti rakennettavien uusien rakennusten ja rakenteiden sijoittelun ja mittakaavan kanssa tulee olla erityisen huolellinen. Rakentamisen suhde kirkkorakennukseen on tärkeä ja uusien elementtien tulee olla kirkolle alisteisia.

Puiston kasvillisuudessa, pinnoitteissa ja rakenteissa näkyy monin paikoin käytön aiheuttamia vaurioita. Keinot kulumisen minimoimiseksi ratkaistaan jatkosuunnittelussa. Suunnitelmissa on huomioitava, että mahdollisten ajoesteiden, kasvillisuus-suojien tai uusien pinnoitteiden on sovittava puiston funktis-tyyliin perustuvaan yleisilmeeseen.

Koira-aitauksen alue on nykyilmeeltään jäsen-tyvätön. Sen maanpinta on kulunut, aitalin-jaus epämääräinen ja aitatyyppi ympäristöön sopimaton. Jatkosuunnittelussa koira-aitaus tulee suunnitella uudelleen tai vaihtoehtoisesti poistaa kokonaan.

Kuva 80 | Näkymä vaahterakujannetta pitkin leikkipuistolle päin. PK.

VIITTEET

- 1 Kapteenipuistikko. Puistohistoriallinen selvitys s. 11
- 2 Kaupunginmuseon lausunto vuodelta 2010
- 3 Sundman s. 11
- 4 RKY 2010, Museoviraston internet-sivu: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1551, viitattu 21.4.2011
- 5 RKY 2010, Museoviraston internet-sivu: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1551, viitattu 21.4.2011
- 6 Signe Branderin valokuva vuodelta 1909, Museovirasto, kuva N443. Raportin kuva 12, sivulla 14.
- 7 Kunnalliskertomus 1908 s. 58-59
- 8 Kunnalliskertomus 1911 s. 108-109
- 9 Helsingin kaupunginmuseo
10. Kunnalliskertomus 1913 s. 18
11. Kunnalliskertomus 1927 s. 26
12. Kunnalliskertomus 1928 s. 5
13. RKY 2010, Museoviraston internet-sivu: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1551, viitattu 21.4.2011
14. Suomen ensimmäiset messut 1920 -esite. Helsingin kaupunginmuseo. Memoria 5. s. 23
15. Kunnalliskertomus 1921. s. 54
- 16 Kunnalliskertomus 1927 s. 26-27
- 17 Kunnalliskertomus 1930 s. 215
- 18 Kunnalliskertomus 1932 s. 182
- 19 Kunnalliskertomus 1933 s. 21
- 20 Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 28.2.1934 9§
- 21 Svenska pressen 5.10.1934, Nils Erik Wikberg, ”Fabriksparken. Ändring nödvändig.”
- 22 Svenska pressen 15.10.1934 Lars Sonck ”Fabriksparken”, HBL 21.1.1936 ””Fabriksparkens omreglering. Fastighetsnämnden omfattar icke prof Soncks förslag”, HBL
- 23 HBL 27.1.1936 ”Regleringen av Fabriksparken. Gångarna i densamma göras mindre raka.”
- 24 Kunnalliskertomus 1937 s. 79
- 25 Kunnalliskertomus 1937 s. 22
- 26 Tehtaanpuiston puistokortti, KPOA
- 27 Kunnalliskertomus 1941 s. 250-252
- 28 Kunnalliskertomus 1945 Osa 2, s. 273
- 29 HBL 5.8.1949 ”Trekanten vid Agricolakyrkan blir park igen”
- 30 Helsingin kaupungin yleisten töiden lautakunnan pöytäkirja 1952 200§
- 31 Kunnalliskertomus 1955 Osa 2, s. 264
- 32 Kunnalliskertomus 1967 Osa 2, s. 374
- 33 Pöytäkirja Mikael Agricolan kirkon korjausjoston kokouksesta 9.10.1969 5§. HSA.
- 34 Rakentajan puistokortti - Tehtaanpuisto
- 35 Rakentajan puistokortti - Tehtaanpuisto
- 36 Helsingin kaupungin yleisten töiden lautakunnan pöytäkirja 1952 200§

HBL = Hufvudstadsbladet

HSA = Helsingin seurakuntayhtymän kuvaarkisto

LÄHTEET

ARKISTOLÄHTEET

Helsingin kaupunginarkisto (HKA)

yleisten töiden lautakunnan pöytäkirjoja ja kokousasiakirjoja, eri vuosikertoja
historiallinen karttamateriaali

Helsingin kaupunginmuseon

arkisto (HKMA)

kuva-arkisto (HKMKA)

Helsingin rakennusviraston katu- ja puisto-osaston arkisto (KPOA)

suunnitelmapiirokset

puistokortit

Kansalliskirjaston sanomalehtiarkisto

Kaupunkimittausosasto (KMO)

ilmakuvat

kantakartat

Museoviraston kuva-arkisto (MVKA)

PAINETUT LÄHTEET

Helsinki: valon kaupunki. Helsingfors med I.K. Inhas ögon. Jukka Kokkonen, Riitta Toiviainen, Kjell Westö (toim.). Suomen valokuvataiteen museon julkaisuja 27. WSOY. Porvoo 2009. ISBN 978-951-0-35022-5

Häyrynen, Maunu. Maisemapuistosta reformipuistoon. Helsingin kaupunkipuistot ja puistopolitiikka 1880-luvulta 1930-luvulle. Entisaikain Helsinki XIV. Helsinki-Seura Helsingfors-Samfundet. Helsinki 1994. ISBN 951-9418-10-5

Johanneksenpuisto. Puistohistoriallinen selvitys. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2011:8/ Katu- ja puisto-osasto. Helsingin kaupungin rakennusvirasto. Teksti ja toimitus Niina Alapeteri, Matti Liski ja Eeva Ruoff, Näkymä Oy. ISBN 978-952-272-006-1

Kapteenipuistikko. Puistohistoriallinen selvitys. Helsingin kaupungin rakennusviraston julkaisuja 2007:11/ Katu- ja puisto-osasto. Helsingin kaupungin rakennusvirasto. Teksti ja toimitus Matti Liski, Eeva Ruoff, Jouni Heinänen, Näkymä Oy. ISBN 978-952-473-967-2

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta, eri vuosikertoja

Nummi, Aimo. Puutarhakaupan historia. Siemenkauppiaitten Yhdistys ry. Monila Oy. 1997 Vantaa. ISBN 952-90-8439-0.

Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museovirasto. Ympäristöministeriö. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki 1993. ISBN 951-9075-63-1

Suomen ensimmäiset messut 1920. Helsingin kaupunginmuseo. Memoria 5. s.23.

Sundman, Mikael. Kaupungin rakentumisen vaiheet. Stadier i stad. Tutkielma Helsingin kaupunkirakenteen muodostumisesta ja väestörakenteen vaiheista. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto julkaisu YB 1/83. Helsinki 1983.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Kaupunginmuseon lausunto ”Tekojäärädan sijoittaminen Tehtaanpuistoon” 26.11.2010

HAASTATTELUT JA SÄHKÖPOSTIT

Sampo Sainio, piiripuutarhuri, Stara, puhelinhaastattelu 9.6.2011.

Sari Horttanainen, arkistonhoitaja, Helsingin seurakuntayhtymä, sähköpostiviesti 30.5.2011.

INTERNET-LÄHTEET

Helsingin paikkatietopalvelu, kiinteistöt. <http://ptp.hel.fi/ptpa/default.aspx>

Helsingin rakennusvalvontaviraston sähköinen asiointipalvelu Arska. <https://asiointi.hel.fi/arska/default.aspx?x=17185&y=49452&katunimi=Tehtaanpuisto&numero=&dtype=ALL>

Museoviraston internetsivu (RKY): http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1551

B49 / 14

ISBN 978-952-272-802-9

ISSN 0786-2474

**TEHTAANPUISTO
PUISTOHISTORIALLINEN SELVITYS**

B29	PIHLAJASAARI	2000	B44	TUOMARINKYLÄN RATSASTUS- KESKUKSEN YLEISSUUNNITELMA	2011
B30	HELSINGIN ULKOILUREITIT	2000	B45	KOTILUODON PUUTARHA- HISTORIALLINEN SELVITYS JA KASVILLISUUSINVENTOINTI	2012
B31	VUOSAAREN LIIKUNTAPUISTO JA VIEREISET PUISTOT	2001	B46	MUNKKINIEMEN URHEILUKENTÄN HISTORIASELVITYS JA KEHITTÄMIS- PERIAATTEET	2013
B32	PIKKUKOSKEN UIMARANTA JA SEN LÄHIALUE	2002	B47	VÄINÄMÖISENKENTTÄ HISTORIASELVITYS JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET	2013
B33	VENEIDEN TALVISÄILYTYS	2003	B48	PUNAKIVENPUISTO YLEISSUUNNITELMA	2014
B34	AURINKOLAHDEN UIMARANNAN YLEISSUUNNITELMA	2006	B49	TEHTAANPUISTO PUISTOHISTORIALLINEN SELVITYS	2014
B35	KIVIKON LIIKUNTAPUISTON YLEISSUUNNITELMAN TARKISTUS	2006			
B36	TALIN KARTANO HOITO- JA KEHITTÄMISSUUNNITELMA	2007			
B37	RUSKESUON LIIKUNTAPUISTON JA RATSASTUSKESKUKSEN YLEISSUUNNITELMA	2009			
B38	KÄÄRMESAAREN YLEISSUUNNITELMA	2009			
B39	UIMASTADIONIN MAISEMA- HISTORIALLINEN SELVITYS	2010			
B40	MALMINKARTANON LIIKUNTAPUISTO JA RATSASTUSTALLI YMPÄRISTÖINEEN YLEISSUUNNITELMA	2010			
B41	VESIBUSSIEN LAITURIPAikkojen JÄTEHUOLTOSELVITYS	2010			
B42	HELSINGIN SEUDUN AMPUMARATA- ALUEIDEN KEHITTÄMISEN ESISELVITYS	2011			
B43	UIMASTADIONIN ULKOALUEIDEN YLEISSUUNNITELMA	2011			